

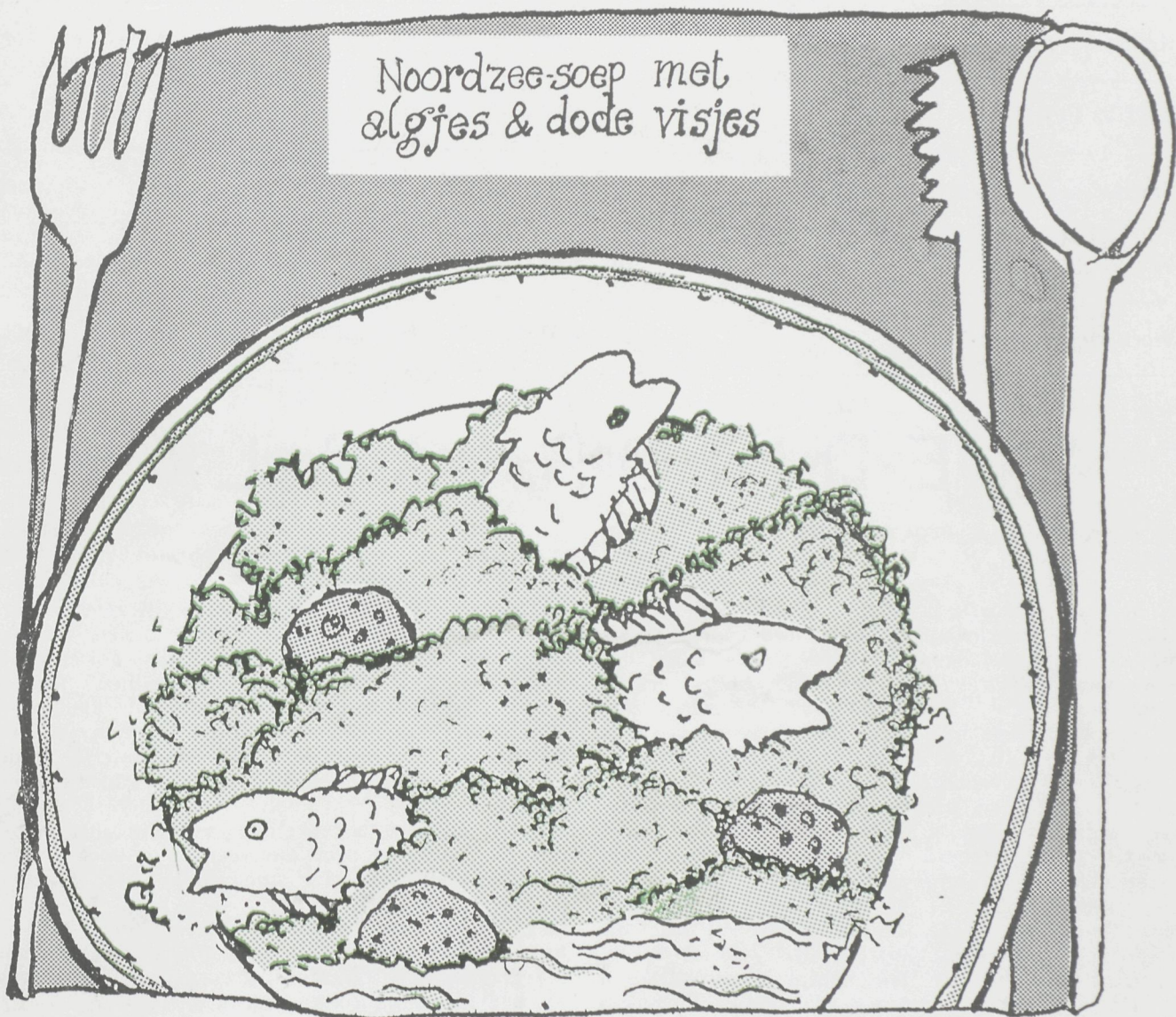
MILIEURAMA

● MAANDBLAD ■ 8ste JAARGANG ■ JULI - AUGUSTUS 1988 ●

Afgiftekantoor
BRUSSEL 4

dagsoep

Noordzee-soep met
algjes & dode visjes

● BOND BETER LEEFMILIEU ●

7-8

I-N-H-O-U-D

EDITORIAAL	2	FRONTLIJN	25
Jos Van Limbergen	3	Gangbare landbouw kan anders	26
Lezersbrieven	8	EUROPA	30
Oude geneesmiddelen	10	Afvalolie, een onderschat probleem	31
Koloniale giften	12	Algen in de soep	34
WET & PERS	14	BERICHTEN	37
Moeder aarde wordt onvruchtbaar	16	PUBLIKATIES	40
FLITSEN	20	PUZZELEN	42
Werk-leef: één milieu	22	KALENDER & KOLOFON	44

E-D-I-T-O-R-I-A-A-L

DE RAAD VAN STATE DRAAIT DE KLOK TERUG

In heel de discussie over het al dan niet toekennen van vorderingsrecht aan milieuverenigingen om de milieubelangen te verdedigen, nadat het Hof van Cassatie in het ondertussen berucht geworden arrest "Eikendael" de milieubeweging dit recht ontzegd had, werd nog al eens verwezen naar het feit dat de Raad van State dit principe wel degelijk aanvaardde. Weliswaar gebeurt dit op basis van een aantal voorwaarden: vzw-structuur was noodzakelijk, het statutaire doel moet effectief nagestreefd worden, de organisatie moet voldoende representatief zijn..., maar toch... de milieubeweging is in staat om bij de Raad van State zaken te bevechten. Hoe lang dit echter nog het geval zal zijn blijft zeer de vraag, want recent zijn er een aantal uitspraken van de Raad van State geweest die duidelijk maken dat men ook bij dit eerbiedwaardig lichaam op de rem is gaan staan: wat meest de pers haalde is het feit dat de Verenigde Aktiegroepen Kernstop (VAKS) na 6 jaar procederen hun gelijk niet konden krijgen, niet omdat ze het niet bij het rechte eind hadden maar omdat de betwiste zaak niet voorkwam in hun statutair doel. Ook andere organisaties kregen in het recente verleden het juridische deksel op de neus: de Regionale

Aktiegroep Dender en Schelde (Raldes) werd in een zaak afgewezen als partij omdat ze niet voldoende representatief zou zijn geweest in betrokken gemeente, Beter Leefmilieu Tessenderlo (Belt) onderging hetzelfde lot omdat de algemene vergadering en niet de raad van bestuur beslist had om naar de Raad van State te gaan. Zenne en Zoniën werd eveneens wandelen gestuurd.

Al bij al een bedenkelijke evolutie die maakt dat de juridische deur die voor de milieubeweging toch maar op een kier stond, nog verder dichtgetrokken wordt.

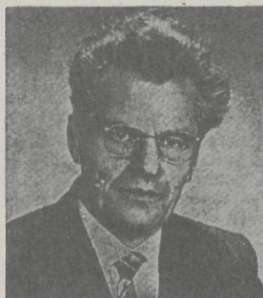
Heel de toestand heeft misschien nog een positieve kant: ze toont namelijk aan hoe akueel het probleem van vorderingsrecht geworden is. De passage in het regeerakkoord waarin gesteld wordt dat onderzocht zal worden onder welke omstandigheden vorderingsrecht kan toegekend worden aan de milieubeweging wordt hiermee aktueller dan ooit. Het is aan de politici aan te tonen dat het menens is met het toekennen van dit vorderingsrecht (er zijn overigens genoeg voorstellen terzake o.m. eentje uitgewerkt door de Bond zelf...) en dat dit alles niet blijft in een onderzoeksfase.

Dirk Van Melkebeke

JOS VAN LIMBERGEN

Jos Van Limbergen is een 'vergeten' natuurbeschermer die tal van moderne Vlaamse natuurbeschermers geïnspireerd heeft. Eén daarvan was de onlangs zo tragisch om het leven gekomen Roeland Dirks, die zoveel voor dit tijdschrift betekent heeft en het 'gezicht' van de Vlaamse natuurbescherming van de jaren '80 was. Dirks 'liep weg' met de door het leven verbitterde, maar vooral erudiete, veelzijdige en gedreven Van Limbergen. Onderstaande tekst laat zien waarom.

Al in het openingsartikel van zijn in januari '34 verschijnende maandblad 'Weetlust', maakt Jos Van Limbergen duidelijk wat hij onder wetenschappelijke vulgarisatie of popularisatie verstaat. Algemeen werd in Vlaanderen een grote behoefte gevoeld aan een vulgariserend maandblad in de Nederlandse taal. Die in Nederland verschenen waren te duur en streefden hun belangrijkste doel, het bereiken van zoveel mogelijk mensen ongeacht hun maatschappelijke en materiële welstand, voorbij. En juist om het bereiken van de landgenoten aan de onderste sporten van de maatschappelijke ladder ging het Van Limbergen. Sociale beweging kan de man niet ontzegd worden. Zijn ervaring was, dat er bij het 'gewone volk' een goede voedingsbodem bestond voor wetenschappelijke materie, mits in begrijpelijke taal gebracht. Tegelijkertijd wilde hij op een aanvaardbaar niveau blijven. Voorwaar geen gemakkelijk te combineren taak. Deze instelling bracht een stijl van schrijven met zich mee, die de kritiek van velen over zich afriep. Van Limbergen wist zich op een eiland, waarop hij door verschillende groepen van verwanten op kleinzielige wijze werd bestookt. Hij, die de vulgarisatie der wetenschap op zich genomen had, bevond zich aan de zelfkant van de literatuur en van de wetenschap. Hij moet zich vaak eenzaam en miskend gevoeld hebben, gaf dit ook toe, maar voelde zich groeien tegen de verdrukking in: *"De ideale onderzoeker/wetenschapper stelt nood en ontberingen boven ambten, kennis boven rijkdom, wetenschap boven rust en moeite en teleurstelling boven genoegens."* (1)

GESTICHT IN 1934
DOOR JOS VAN LIMBERGEN
EN DOROTHEA SMOLDERS

35ste JAARGANG

8

AUG.-SEPT. 1973

POPULAIR WETENSCHAPPELIJK MAANDBLAD

Eind 1940 kijkt Van Limbergen (V.L.) met genoeg en tevens met gepaste trots terug op hetgeen in de achterliggende zeven jaren (1934-1940) ondanks alle tegenwerking bereikt is. 'Weetlust' en haar redacteuren stonden al die tijd al aan de goede kant, dit is de kant van het volk en de populair uitgedragen wetenschap. Zij die het blad met misplaatste arrogantie tegemoet traden, deden hieraan verkeerd. Zijn (volks) democratische opvattingen worden in de jaren '40 met meer zwier dan daarvoor en ook met meer venijn jegens degenen die in zijn ogen niet populair genoeg zijn/waren, aan het papier toevertrouwd.

De vulgarisator als volksbeschermer

De 'koestering' van V.L. voor de Nieuwe Orde en de aversie tegen de bestaande politieke konstellatie vermindert in de jaren na de oorlog niet, integendeel. Met het ouder worden blaast V.L. de zaak steeds meer op. In het inleidende praatje van 1964 zet hij een in zijn hoofd langzaam gerijpte theorie uiteen. Voor een beter begrip van de persoon V.L. is het meer dan interessant hierop in te gaan.

Het start met een complot van de politici de wereld naar de ondergang te helpen. Wie is bij machte dit stelletje primitievelingen, dat zelf niet veel vermogen en alleen in staat is van de arbeid van de geleerden te profiteren, tegen te houden? (*"Zij zijn plunders van een oogst die zij niet hebben gezaaid"* (2)) De wetenschappers niet. Zij missen het vermogen het volk te waarschuwen voor de misdaden der leiders, omdat zij zijn taal niet spreken. Toch moet het volk in beweging gezet worden tegen de politici, want uit eigen beweging komt het nooit achter de snode plannen van hen, die dankzij de moderne media een gunstig beeld van zichzelf verspreiden. Dit onvermogen van wetenschappers en massa om met elkaar in contact te treden kan een afschrikwekkende maatschappelijke tweedeling tot gevolg hebben, waarbij de massa afglijdt naar een stadium van bijen en mieren. Dit moet ten allen tijde vermeden worden! De enigen die in staat zijn volk en wetenschap direct met elkaar in contact te brengen en daarmee de snode en misvormende tussenkomst van de politici overbodig te maken, zijn de wetenschappelijke vulgarisators.

Van Limbergen werpt zijn Bloed- en Bodemopvattingen in de strijd

Aanvankelijk treffen we bij V.L. een door pacifisme geïnspireerde 'Bloed en Bodem' aan. Naar zijn zin rakelen de onderwijzers teveel bloedige feiten op uit de vaderlandse geschiedenis. Dit is een ongezond soort vaderlandsliefde aankweken. Hij stelt daarom voor een ander soort vaderlandsliefde, een volgens hem veel ongevaarlijker, aan te kweken: *"Maar de liefde tot de geboortegrond die ontstaat uit het begripen en uit de kennis van de plaatselijke natuur, dat is een vaderlandsliefde die echt en waar is, die steunt op onwankelbare feiten."*(3). Gedurende de oorlog verdwijnen de vredelievende Bloed en Bodem-opvattingen. Het begint al in het jaar 1940 met de verwijzing naar verwantschap tussen bodem en ras: 'Natuurverbondenheid en grondverbondenheid leiden tot rasfierheid', is nu zijn stellige mening. Vrijblijvend genieten van de wind, die door de bomen ruist en de zee die bruisend tegen de kust slaat, is er niet meer bij, voortaan wordt hierin de stem van 'onze godheid' gehoord. Wanneer goed naar die stem van de voorvaders wordt geluisterd, is het niet allemaal pais en vree meer. In de natuur worden niet meer de verzachtende gaven van voor de oorlog gezien. De natuurlijke omgeving van onze voorouders inspireerde hen integendeel tot het verrichten van daden en verschafte hen een karakter dat ons erg Duits aandoet: 'kracht', 'zin voor orde' en 'opofferingsbereidheid van het individu'.

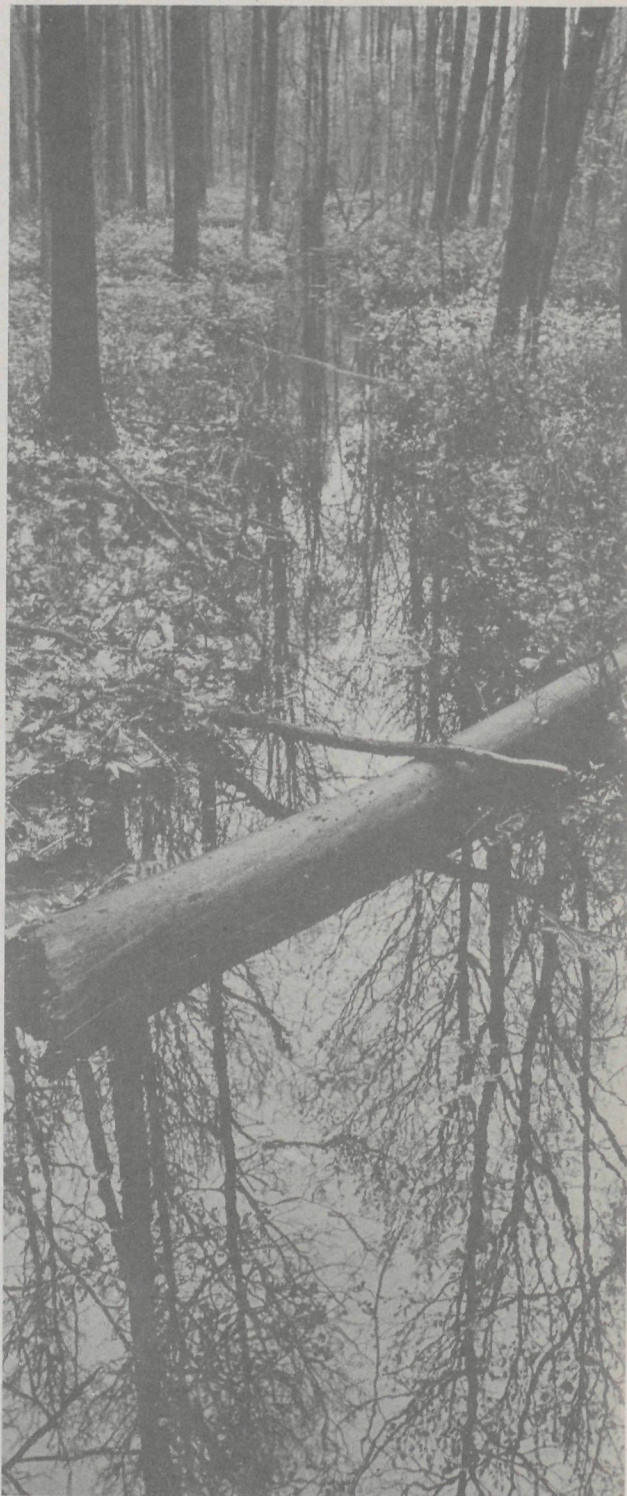
Deze deugden en waarden dienen in ere hersteld te worden. De Nieuwe Orde waarvan hij aanhanger is, is niet anders dan de restauratie van de verwaarloosde en in vergetelheid geraakte 'Zeer Oude Orde'.

Uitgebreid gaat hij in op het verschil tussen beschaving en cultuur. Beschaving is een laagje uiterlijkheid dat aangeleerd maar ook zo weer afgeschud kan worden zonder diepe sporen achter te laten. Cultuur zit dieper, tot in de bodem verankerd; men hoeft er niet ver voor te reizen om het vinden: men onderzoek slechts zijn eigen 'roots'. Voor de Vlamingen betekent dit het afschudden van alles wat Frans, 'Belgisch' is en zonder valse schaamte weer terug en volledig Vlaams, Germaans zijn.

In een zin als de volgende gaat V.L. over de schreef (zwaar genoeg om het hem na de oorlog aan te rekenen?): *"Het beste bestanddeel der volksgemeenschap zijn de cultuurmensen en ook zij, die bezielde zijn met de goede wil en het sterke verlangen het zo spoedig mogelijk te worden."*(4).

Na '45 blijft V.L. zijn opmerkelijke opvattingen over beschaving en cultuur uit de doeken doen. Beschaving staat nog altijd voor uiterlijkheid, iets wat aan te leren valt en vooral te kopen, iets wat vervreemdt van eigen land en volk. Cultuur vloeit nog altijd voort uit de bloedband

die men met de eigen bodem heeft. Ja, men kan gerust zeggen dat de invloed die de grond, het landschap, op ons uitoefent bij ons cultuur tot stand brengt: *"Cultuur ontspruit steeds opnieuw uit de verbinding der ziel met het landschap."* (5)

In een oerbos haalt men niet alle dood hout weg.

Vanuit dit gedachtengoed is het te begrijpen waarom V.L. natuurbescherming als een onderdeel van cultuurbescherming ziet. Uit liefde voor het verleden doet hij aan natuurbescherming. Is het landschap in onze contreien iets anders dan een groot en levend museum van handelingen der voorouders? Het kulturele peil van onze landgenoten kan er alleen maar op vooruitgaan wanneer de natuurbeschermingsgedachte meer bij hen gaat leven.

Meer nog is de natuurbescherming een onderdeel van volksbescherming. Sinds het begin van de twintigste eeuw is het erg snel gegaan, werd de natuur in Vlaanderen "weezinwekkend verkracht, zonder verpozen en in toenemende mate."

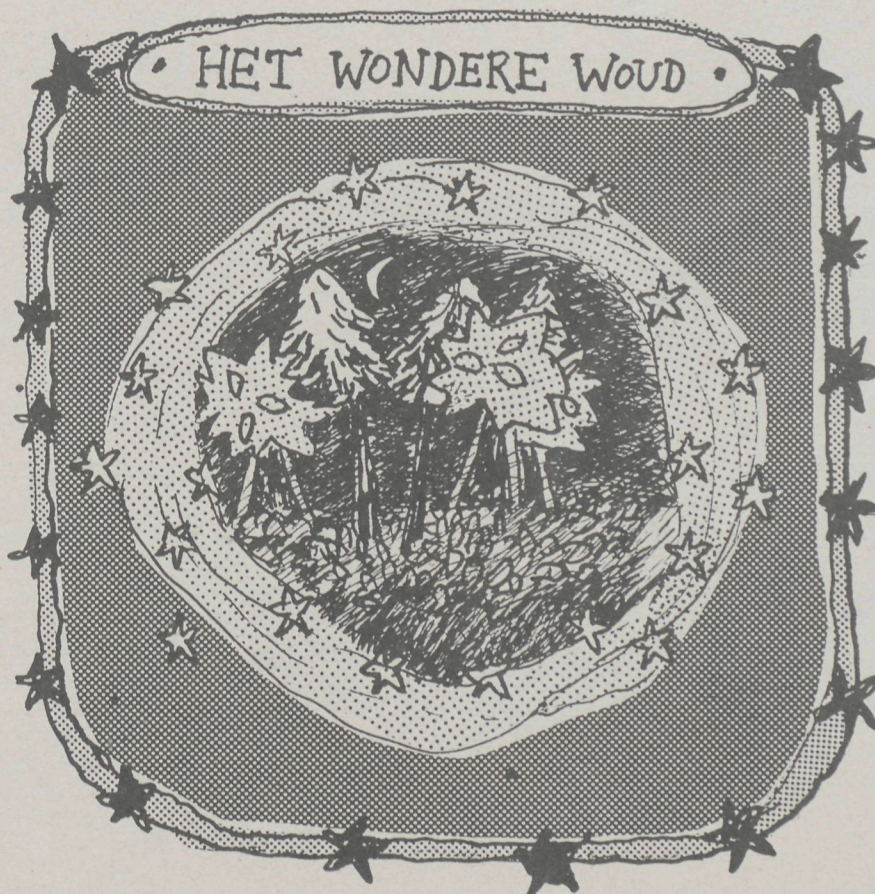
(6). Het eens ekonomisch machtige en kultureel rijke Vlaanderen is vervallen tot een leeggeplunderde kolonie. Vlaanderens vijanden, waaronder de Belgische staat een voorname plaats inneemt, zijn hieraan schuldig. Wat wel eens vergeten wordt, is dat het Vlaamse Volk ook een groot deel van zijn prachtige en rijke landschap heeft moeten inleveren en overdragen aan de uitbuiters. Zij die voor Vlaanderen opkomen dienen als een onderdeel van hun strijd het behoud en het herstel van het Vlaamse landschap te zien. Hoor op welke wijze men een landschap kan leegplunderen: *'Winden gieren over boomloze vlakten, waterlopen stinken, dijken breken, grote verkeerswegen blijven onvoltooid en omzoomd met vuilnisbelten, bomen*

worden weggemaaid als korenhalmen, jaarlijks worden miljoenen vogels vermoord, ratten leven er in een eldorado, kankerverwekkende giften worden mateloos over de akkers uitgestrooid, in de waterlopen geloosd en in de lucht geblazen.' (7).

Let wel, dit zijn niet op de eerste plaats de resultaten van een uit de hand gelopen industriële samenleving, zij zijn het gevolg van een welbewuste vernietiging door Vlaanderens vijanden. Op tweeërlei wijze gaan onze sluwe tegenstanders te werk. Van de ene kant houden ze het goedmoedige Vlaamse volk dom, zodat van de handelingen der Vlamingen zelf veel vernietigends uitgaat (wat hen niet kwalijk te nemen valt, ze beseffen het niet) en van de andere kant gaan zij rechtstreeks te werk, maken zij hun eigen handen vuil. De algemene tijdsproblemen, waaronder de verloedering van ons milieu, zijn juist bij ons zo groot en aanzienlijker dan in het direkt omringende buitenland, omdat hier de beleidsbeslissingen worden getroffen door niet - Vlamingen, andere Belgen.

Het geadoreerde heilige woud

Allereerst dient er ontzag getoond te worden voor het woud als historisch kultureel domein. Onze geschiedenis, zoals dat van menig volk,

heeft er een aanvang genomen. Hoezeer het hier een cultureel objekt betreft (naar V.L.'s definitie van cultuur), blijkt uit het gegeven dat de cultuurloze twintigste eeuwse stedeling geen 'voeling' meer met het woud heeft. Want het woud moet gevoeld worden en vanaf het moment dat men dit niet meer kan, lijdt men gebrek, treedt een groot gemis het leven binnen. De arme stedeling voelt dit gemis heel sterk, maar zich niet bewust waar leniging te vinden, zoekt hij allerlei surrogaatmiddelen, gaat hij de weg op van het materialisme. En dan te bedenken dat de bekoorlijke natuurfee hem wenkt! Zij bewaart talloze schatten voor hem, waar zij niet te zuinig mee is, mits zij maar respectvol tegemoetgetreden wordt. Het heilige woud kent in de persoon der natuurfee een godin, die aanbeden dient te worden en die haar aanbidders/gelovigen verlicht in hun bestaan door hen te laten delen in haar rijkdommen die immaterieel zijn. Wanneer V.L. over het woud praat, lijkt hij wel de priester van een heidense verlichtings-godsdienst en is zijn oppergodin nu eens de 'Natuurfee' dan weer 'Vrouw Natuur' geheten: *"Ga in volle vertrouwen tot Vrouw Natuur, beste vriend, want zij is zoo lief, zoo mooi, zoo bekoorlijk en zoo wonderbaar."*(8)

De personen die hij in zijn woudadoratie aanhaalt zijn niet de eersten de besten en gelden ook vandaag de dag nog als autoriteiten op het terrein der woudekologie. In 1936 al haalt V.L. dr. Heck aan, en diens werk "Der Wald erschallt". Hoogst interessant is dat sinds een jaar of tien volop wordt geëxperimenteerd de wouden via de theorie van dr. Heck terug te krijgen. Een belangrijke rol hierin spelen de grote grazers, waaronder verstaan worden (wilde) paarden, herten en run-

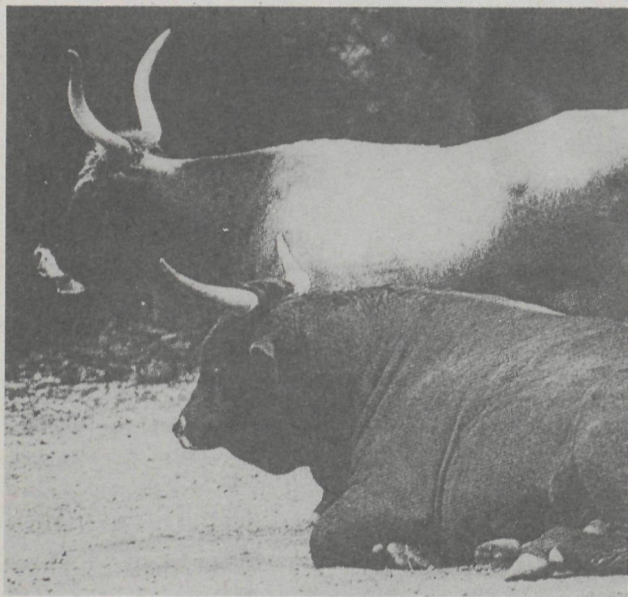
deren. Aangezien het Europese wilde bosrond, de oeros, sinds eeuwen is uitgestorven, is de familie Heck al decennia lang bezig d.m.v. kruising van de meest wilde representanten van alle mogelijke Europese rundersoorten, een beest te krijgen dat die oeros zo dicht mogelijk benadert. Resultaat: het Heckrond.

Ook in andere uitlatingen herkennen we de bioloog V.L., die heel goed weet waar hij over praat wanneer hij het woord woud in zijn mond neemt. Het veelzijdige, complexe woud is het tegenovergestelde van het saaie, éénvormige bos: *"Tusschen de boomen zien en het woud ontdekken is een groot verschil want het woud is een levensgemeenschap (Wij zouden nu zeggen: levensgemeenschap), misschien wel het wonderbaarste dat er bestaat."*(9).

Het woud is niet alleen de plaats waar we kunnen voelen hoe onze voorouders geleefd moeten hebben, het is ook de plek waar de verhalen, de legenden, tot stand zijn gekomen. En waar kunnen sprookjes en mythen beter begrepen worden dan daar, waar zij zich afspelen? Met andere woorden, het woud helpt ons onze eigen geschiedenis zoals die overdrachtelijk tot ons in deze tijd is gekomen, te vertalen. Het woud heeft vooral meer te 'zeggen' dan het bos.

Volgens V.L. is het verval van onze cultuur in gang gezet door het verlies van contact met onze natuurlijke habitat, het woud. Als het tegenovergestelde van dit optimale culturele en natuurlijke midden, ziet hij het gangbare milieu van de twintigste-eeuwse, westerse mens: de verschrikkelijk cultuurarme en fantasieloze stedelijke omgeving. Van woud naar stad is een verre stap terug.

Hoe cultuurarm de twintigste-eeuwer is geworden blijkt uit zijn gehechtheid aan, jawel, het bos, een slap aftreksel van het woud. Men moet niet denken, we schrijven 1956, dat een persoon als V.L. te lijmen zou zijn met de in onze tijd voorgestelde bebossing van overvloedige Europese akkers en weiden: van landbouw - naar houtakkers. Er valt zoveel te zeggen voor een terugkeer van het woud: *"Moesten er vroeger alleen éénvormige wouden bestaan hebben, dan zouden onze voorouders ons zeker geen enkel sprookje overgeleverd hebben van feeën, dwergen, elfen en heksen."*(10).

Heckrunden als poging tot oeros.

Besluit

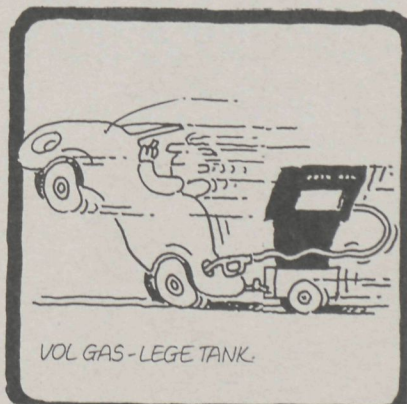
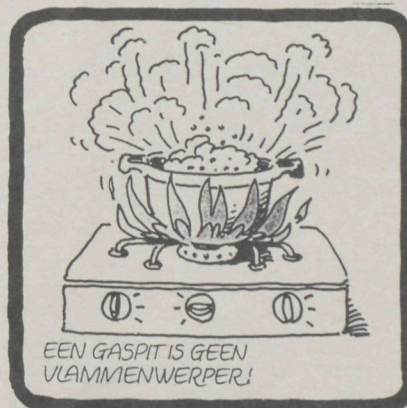
V.L. zal vooral in de herinnering blijven voortleven als de man die 'zijn' volk via de vaderlandsliefde tot het minnen van de natuur wilde brengen (en vice versa). Liefde voor het kultureel en natuurhistorisch erfgoed kunnen bij hem niet gescheiden worden, ja zij werken versterkend op elkaar. Het aanschouwen van een schitterend heideveld of een overstroomde meers zou een Vlaming evenveel moeten beroeren als het Gravensteen. Door zijn lezerskring, naar eigen zeggen "dom gehouden en onverschillig gemaakte lijfeigenen, enthousiast te maken voor de Vlaamse natuur, wijst hij hen op hun Vlaamse bewustzijn en tracht hij hen langs deze weg te ontvoogden. Was naar hem beter geluisterd, hadden zijn woorden meer impact gehad, dan had o.a. prof. Gysels in 1968 niet hoeven verzuchten dat de natuurbescherming in Vlaanderen zo lang is uitgebleven doordat (sedert 1830): "de energie van de elite voor de ontvoogdingsstrijd werd opgeëist en weinig kans gegeven werd aan de natuurbescherming." 11.

Bewust heb ik gekozen voor 'minnen en bijv. niet voor 'liefhebben' of 'waarderen'. V.L. verkiest een innige band met zijn natuurfee boven het uitwisselen van blikken van verstandhouding met haar. Voor een twintigste-eeuwse natuurbeschermers -en daar waren toch heel wat lyrieci onder- is hij buitengemeen emotioneel met de natuur begaan en zelfs meer dan dat: zijn natuurervaringen zijn mytisch. In de mystiek geldt dat de twee polen van de relatie, respektievelijk mens en godheid, zo dicht mogelijk bij elkaar worden gebracht of zelfs in elkaar overgaan. Dit kan betekenen dat de mystieke ervaring een verruiming van het bewustzijn met zich brengt, waardoor men een nieuwe wereld ontdekt. Deze wereld is door V.L. ontdekt en hij is zo enthousiast over de fantastische rijkdommen die de fee hem geschonken heeft dat hij zijn lezers op ditzelfde spoor wil brengen. De natuurwetenschapper V.L. trachtte zijn lezers met alle middelen op een hoger intellectueel niveau te brengen, de lyrikus wilde hen op een hoger geestelijk, ja spiritueel niveau brengen. Via de natuur. Is hem dit gelukt?

Thijs Caspers

- (1) "De bezieling van den zoeker", 1934, p 5.
- (2) "De wetenschap en het volk", 1964, p 3.
- (3) "Een afsluitend praatje", 1938, p 317.
- (4) "Wat is kultuur?", 1943, p 85.
- (5) "Wat is kultuur?", 1959, p 494.
- (6) en (7) "Vlaanderen verminkt door waanzinnige natuurverkrachting", 1966, p 455.
- (8) "De tweede Weetlustjaargang is volledig", 1935, p 269.
- (9) "Het wondere woud", 1936, p 123.
- (10) "De mens fatsoeneert zijn wereld", 1956, p 297.

▼▼ MILIEU TIP ▼▼

Ik heb de eer uw aandacht te vestigen op enkele onnauwkeurigheden die terug te vinden zijn in het artikel van Geert Van den Broeck 'Plant een boom', in Milieurama nr. 5, 1988, waardoor mijns inziens een verkeerd beeld gegeven wordt van de bossituatie in Vlaanderen.

-De globale bebossingsindex voor België bedraagt 20,2% en niet 26%.

-De globale bebossingsindex in het Vlaamse Gewest bedraagt $\pm$ 8% en niet 4%.

-Ook de beschikbare hoeveelheid bos per inwoner ligt een stuk hoger dan vermeld door de auteur. In West-Vlaanderen bedraagt de beschikbare bosoppervlakte per inwoner 69 m² en niet 8 m² waarvan 15 m² openbaar bos.

In Oost-Vlaanderen bedraagt de beschikbare bosoppervlakte per inwoner 101 m² (en niet 3 m²) waarvan 11 m² openbaar bos.

Tenslotte wens ik nog uw aandacht te vestigen op de verkeerde benaming voor de beherende overheidsinstantie; het betreft hier de Dienst Groen, Waters en Bossen, behorend tot het Bestuur Landinrichting (A.R.O.L.).

Met sympathie en vriendelijke groeten,

De Inspekteur-generaal

M. Cherrette

De cijfers die ik in mijn artikel als illustratie gebruik, zijn allen overgenomen uit de persmap, verspreid door de Koning Bouwdewijnstichting tijdens een perskonferentie op 1 maart 1988, en meer bepaald uit de tekst van prof. dr. Van Miegroet. Er is echter wel een tikfout in de Milieurama geslopen: in de persmap stond 21% (en niet 26% zoals in het artikel vermeld).

Wat de benaming van de Dienst betreft; deze verandert nogal eens, en dan telkens in een aantal details, zodat de gewone burger er moeite mee heeft om de juiste benaming op de desbetreffende dienst te kleven.

Geert Van den Broeck

Hieronder laten we een aantal lezers aan het woord met hun persoonlijke ervaringen i.v.m. de navolging van het rookverbod in openbare gebouwen; dit naar aanleiding van een oproep in een vorige Milieurama.

Geachte heer,

●Ik ben werkzaam bij de Regie der Posterijen in het postkantoor X. In mijn bureel heb ik kunnen bereiken dat er niet gerookt wordt, en een paar bedienden zijn door toedoen van mijn campagne gestopt met roken. Een paar jaar terug werd het postreglement "niet roken in dienstlokalen" gewijzigd. Er mag nu gerookt worden! Ongelooflijk maar waar!!

Volgens de krant "De Morgen" zou in de publiekzaal van een postkantoor niet mogen gerookt worden, maar wel in de dienstlokalen. Het zou niet normaal zijn dat loketbedienden rokend de postklanten bedienen.

In de postkantine, waar broodjes en andere etenswaren liggen, wordt deftig gerookt. Wanneer ik hierop bezwaar maak, worden de niet-rokers door de rokers verwezen naar een in de gang gelegen donkere plaats. Maar ik ben de slechterik, want het is steeds ik alleen die verbaal protesteer en in discussie treed met de rokers....

Willy Dekeyser, Oostende.

●In leslokalen van scholen, zelfs hoger onderwijs, is het nogal evident dat er niet gerookt wordt! Maar in de Koninklijke Kunstakademie, Akademiestraat 1 te 9000 Gent, wordt dit fundamenteel recht, om onderwijs te volgen in een rookvrije ruimte, door enkele leerkrachten met de voeten getreden!...Terwijl overal in de school berichten uithangen dat er niet mag gerookt worden, loopt zelfs de directeur met een sigaret tussen de lippen en komt met deze het klaslokaal binnen....

Philip Van Loock, Oostkamp.

...Laatst was ik in het station van Gent-Sint-Pieters, in de ruime ondergrondse hall onder de perrons en stelde vast dat her en der mensen zich wagen aan het opsteken van een kankerstok. Mag dat of mag dat niet? Wie gaat hen trouwens terechtwijzen? Niemand, meestal omdat de meesten niet weten hoe het nu eigenlijk allemaal ineenzit. In diezelfde lijn: op de trein kwam een roker met z'n sigaret door een niet-rokerscoupé om naar de w.c. te gaan. Hoewel hij snel voorbijkwam, was het toch al voldoende om de typische onaangenaam prikkelende geur binnen te brengen en te laten hangen. Voor mensen die overgevoelig (allergisch) zijn (zoals ik), en die dan denken veilig te zitten in een niet-rokerscoupé, is het dan ook weer verkorven door zo'n egoïstisch tiepje!

Een andere keer stond ik in een overvolle trein tussen twee coupé's in de gang van de trein in een niet-rokersafdeling. Een jongeman waagde het gewoon een sigaret op te steken. Maar toen ik hem terstond terechtwees, doofde hij met een pijnlijke grimas toch z'n sigaret.

Wat mij telkens opvalt, is de enorme toeloop voor de niet-rokerscoupé's op de trein. Waarom dus niet meer zulke kompartimenten voorzien? Dit zou allicht méér tegemoetkomen aan de verlangens van de reizigers dan een TGV aan te leggen, waarde meneer De Croo!

Nog in Gent betrapte ik een trambestuurder op roken. Toegegeven, het was reeds laat op de avond en de vermoeidheid zal wel doorgewogen hebben, maar de gezondheid van de reizigers primeert toch wel, dacht ik zo, hoe weinig talrijk die ook waren op dat late uur.

Het ergste maak ik echter wekelijks mee aan de Rijksuniversiteit van Gent. In de gangen hangt er nu een rookverbodsteken. Maar, ironische kontradiktie, er staan wel grote asbakken in de gang. Kortom, niemand stoort zich aan het verbod: waarom staan die asbakken er anders? Ook in de auditoria geldt een rookverbod. Velen storen zich er niet aan. Het toppunt is wel dat het uitgerekend de studenten van de rechten zijn (jaja... zij die dus geacht worden over enkele jaren straffen op te leggen wegens niet-naleving van de wet of bestraffing te eisen), zij dus leven ze gewoon niet na!

Stanislav Horvat, Kessel-Lo.

● In mijn school is het voor leerlingen ten strengste verboden een sigaret op te steken. Hierdoor raakten de w.c.'s verstopt door de peukjes. Daarom hielden de leraars af en toe een controle-ronde door het toilettenkompleks (sanktie: 2 uur strafstudie). Voor (en soms na) schooltijd staan groepjes rokers voor de schoolpoort. Wat is nu het verschil tussen een speelplaats in open lucht en de straat in open lucht?

De leraars, degenen die het voorbeeld zouden moeten geven trekken er zich ook niets van aan, er wordt nog steeds door leraars gerookt op de speelplaats, in de gangen of soms zelfs in de klas. Sommige leraars gedragen zich "non-chalant" door op een mondeling eksamen een sigaretje te roken...

G.S., O.

An-Hyp vindt jeugdboeken tof!

AN HYP

SPAARBANK

OUDE GENEESMIDDELEN

De gezondheidszorg is in onze maatschappij sterk uitgebouwd. Het aanbod van geneesmiddelen is groot en een snelle verspreiding ervan biedt de bevolking de mogelijkheid tot zelfmedikatie. Dit heeft enerzijds een goed uitgeruste huisapothek tot gevolg, anderzijds schuilt hier het gevaar van overtollige, opgestapelde oude geneesmiddelen die bij slecht beheer van de huisapothek tot gevaarlijke situaties kunnen leiden.

Volgende uitgangspunten lagen aan de basis van een selectieve inzamelactie van vervallen geneesmiddelen, die loopt sinds 1 juni 1985 in het Vlaamse Gewest:

- oude of overbodige geneesmiddelen vormen een potentieel gevaar voor de volksgezondheid,
- storten van oude geneesmiddelen kan gevaren inhouden voor het milieu,
- oude geneesmiddelen moeten selectief worden ingezameld en op een milieuvriendelijke en verantwoorde manier worden vernietigd,
- de inzamelactie dient te gebeuren via voor het publiek opengestelde officina.

Evaluatie

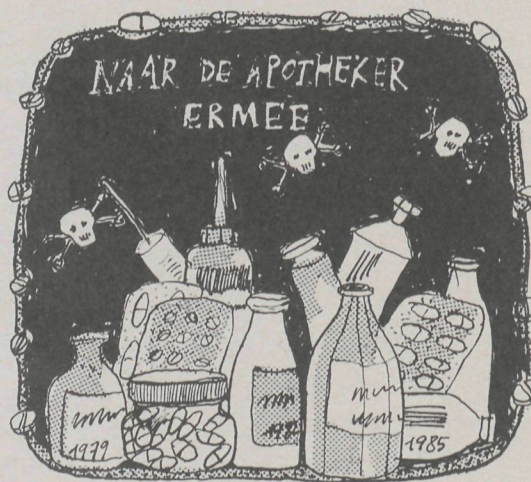
Na twee jaar inspanning om oude geneesmiddelen uit het huisvuilcircuit te halen, stelde OVAM een evaluatieverslag op met de resultaten. De opdracht bestond erin gemiddeld twee lege recipiënten per apotheker te verdelen en de met oude geneesmiddelen gevulde op te halen. Tijdens de startperiode werd een intense sensibilisatiecampagne gevoerd waaraan K.A.V. en de gemeenten, meer bepaald de schepenen voor leefmilieu, hun spontane medewerking verleenden.

De recipiënten opgehaald in de provincies West- en Oost-Vlaanderen moesten worden afgevoerd naar de verbrandingsinstallatie uitgebaat door de Interkommunale IVBO te Brugge. De recipiënten opgehaald in de provincies Vlaams-Brabant, Limburg en Antwerpen moesten worden afgevoerd naar de verbrandingsinstallatie uitgebaat door de Interkommunale IVNWL te Houthalen-Helchteren. Aanvankelijk werd voorzien dat de recipiënten mee zouden worden verbrand. De tussentijdse ophaalbeurt toonde aan dat de recipiënten via een eenvoudige handeling gemakkelijk konden worden gerecupereerd.

Men gaat als volgt tewerk: de volle recipiënten worden aan de verbrandingsoven in een container geledigd. De bevuilde vaten worden ter plaatse gereinigd. Wanneer de container volledig met oude geneesmiddelen is gevuld wordt de inhoud onmiddellijk in de stortbunker gestort. Deze werkwijze heeft naast het financieel voordeel het bijkomend voordeel dat de inhoud van elk recipiënt wordt gecontroleerd. Immers, telkenmale wordt de aandacht van de apotheker erop ge-

vestigd geen andere afvalstoffen dan oude geneesmiddelen mee te geven. Scheikundige grondstoffen, laboreagentia, bestrijdingsmiddelen enz. moeten worden geweigerd.

Na acht ophaalbeurten, verspreid over twee jaar selectief ophalen, werd via de apothekers 335.680 kg oude en/of overbodige geneesmiddelen ingezameld. Per inwoner in het Vlaamse Gewest betekent dit 59 gram. Uit een overzicht blijkt dat tijdens de tweede algemene ophaalbeurt (periode 01.04.'86 - 31.05.'86) de grootste hoeveelheid (89.040 kg) werd bij elkaar gebracht. Uit de cijfers blijkt ook dat men nog steeds kan rekenen op een spontane bereidwillige medewerking van de apotheker, het percentage van de officina die hun medewerking hebben geweigerd, bedroeg na de achtste ophaalbeurt (mei '87) 1,7%. De bestendige hoge deelname van apotheken zou eveneens kunnen wijzen op het feit dat de actie weinig hinder voor de apotheker veroorzaakt.

Een bijdrage voor een leefbaarder leefmilieu wordt natuurlijk niet geleverd zonder inspanning; de kosten van twee jaar actie bedragen 13.658.376 BF. Dit omvat de aankoop, het verdelen en ophalen van de recipiënten (13.216.713 BF) en het vernietigen van de opgehaalde geneesmiddelen (441.653 BF).

De 335.689 kg ingezamelde geneesmiddelen vragen enige verduidelijking. De herkomst van deze hoeveelheid vervallen geneesmiddelen moet als volgt worden opgesplitst:

- vervallen geneesmiddelen binnengebracht door de patiënt-konsument, die deze geneesmiddelen jarenlang in de huisapotheek bewaarde,
- vervallen geneesmiddelen afkomstig van inzamel-akties georganiseerd door caritatieve instellingen, scholen, jeugdgroeperingen en die niet geschikt waren voor derde wereldlanden,
- vervallen geneesmiddelen afkomstig van kabinet-ten van doktors, veeartsen, tandartsen die overle-den zijn en die in de praktijkwoning achterbleven evenals van kabinetten met nog uitoefenende praktijken.

Anderzijds dient opgemerkt dat een percentage van voornoemd gewicht door verpakking wordt ingenomen.

Door de selectieve inzamelactie is het probleem van klein chemisch afval aan de oppervlakte gekomen. In landelijke gebieden krijgt men het probleem van overtollige insecticiden en pesticiden. Scholen vragen via de apotheker inlichtingen voor het vernietigen en/of kanalen voor het verwijderen van laboreagentia en schei-kundige grondstoffen. Vanwege officina gevestigd in ziekenhuizen en verzorgingsinstellingen werd de vraag gesteld of voor hen geen gelijkaardige ophaalbeurt kan worden georganiseerd.

Deze resultaten wijzen op een blijvend sukses van de actie en duiden op het feit dat de patiënt-konsument de weg naar de apotheek gevonden heeft om zich op een milieuverant-woorde en -bewuste manier van zijn vervallen en/of overbodige geneesmiddelen te ontdoen.

Door de korte schakel patiënt-konsument-apothe-ker is vrij snel de gewoonte gekreeerd waarbij men de vervallen en/of overbodige geneesmid-delen naar de apotheek meeneemt wanneer men er nieuwe gaat kopen.

Om verzekerd te zijn van een blijvende mede-werking is een goede en doelmatige organisatie van het inzamelen vereist.

Het sukses van het inzamelsysteem staat of valt met de motivatie en inzet van de betrokken medewerkers hier in dit geval de bereidwillige medewerking van de apotheker, naast de doel-matigheid van de organisatie.

Het sukses van de actie zette de Waalse Execu-tieve er toe aan eveneens een dergelijke inza-melactie te organiseren. Op 14 juli 1987 heeft de Gemeenschapsminister van Volksgezondheid en Leefmilieu de actie voor de periode van één jaar verlengd.

Geert Van den Broeck

•ADVERTENTIE•

HET HOGER RIJKSINSTITUUT VOOR TUINBOUW

traditie standing toekomstmogelijkheid

OPLEIDINGSMOGELIJKHEDEN OP ALLE NIVEAUS

- ▶ Doorstroming
- ▶ Lange en korte kwalificatie tuinbouw
- ▶ **Lange kwalificatie milieukunde en milieubeheer** ◀
(vanaf schooljaar 1988-1989)
- ▶ 7° specialisaties -tuinbouwbedrijfsleiding
-bloementeel
-bloemsierkunst
- ▶ Beroepsonderwijs (met getuigschrift HSO)
- ▶ Graduaat in de landschaps- en tuinarchitectuur

INLICHTINGSFOLDER GRATIS OP VERZOEK

INSCHRIJVING IS MOGELIJK - DE EERSTE 3 WEKEN VAN JULI en
- VANAF 15 AUGUSTUS

BRUSSELESTEENWEG 165
9230 MELLE
TELEFOON : 091/30 67 30

BELANGRIJK BERICHT!

Wegens acuut gevaar voor asbest-vezel

raden wij onze leden aan geen wandel-ingen te organiseren of te begeleiden in het Broek te Mechelen - Wille-broek (Blaasvelds Broek)

Voor alternatieve wandelingen
Info:

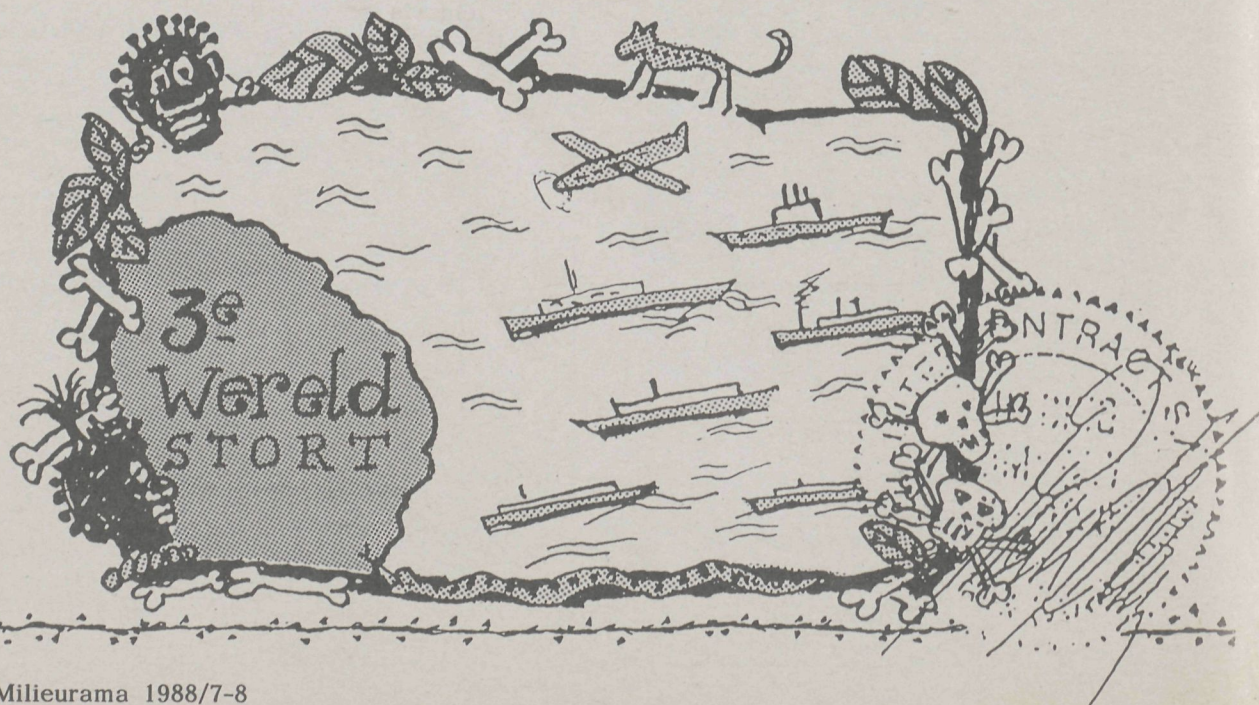
L. Mampaey,
Volksstraat 26,
2660 WILLEBROEK
Tel. 03/888.08.36

KOLONIALE GIFTEN

Elk jaar ontstaat in ons land ongeveer 1 miljoen ton chemisch afval. De rest wordt geëxporteerd naar het buitenland. Het chemisch afval bestaat uit een heel gamma stoffen: assen uit verbrandingsovens, zware metalen, drukinkten, afval uit de mijnbouw, PCB-houdende stoffen en een hele reeks andere gevaarlijk giftige produkten, die niet, of zeer traag kunnen worden afgebroken. De handel in afval is al even ingewikkeld, maar vooral op de export gericht.

Wat in het buitenland uiteindelijk met het afval gebeurt is niet altijd even duidelijk. Vast staat in ieder geval dat een groot deel van het chemisch afval terecht komt in een zwart circuit. Voor een deel wordt het afval buiten het land van herkomst vermengd met zware stookolie om de brandbaarheid van het afval en de olie te verbeteren. Deze smurrie wordt dan gebruikt als brandstof op zeeschepen en in de glastuinbouw. Een ander deel van het giftig afval werd tot het begin van de jaren tachtig illegaal gedumpt in eigen Gewest. Door het in voege treden van een strengere wetgeving kwam daar een einde aan. Oude groeven in Wallonië en Noord-Frankrijk werden het doelwit van de illegale storters. Tegelijkertijd bloeide het transport van giftig afval naar goedkope stortplaatsen in de Oostbloklanden, zoals Oost-Duitsland, Roemenië, Hongarije, Joegoslavië, op. De beruchtste van deze stortplaatsen is ongetwijfeld het stort Schönberg in Oost-Berlijn. Sinds enkele jaren, en dat hangt wellicht samen met het groeiend milieubewustzijn in die landen, trachten men daar echter een deel van deze transporten af te stoten. De chemische industrie en de transportfirma's die het afval opbergen zijn echter niet voor één gaatje te vangen. Als volleurde

goochelaars slagen zij er telkens opnieuw in chemisch afval te laten verdwijnen. De grote verdwyntruuk die deze handige jongens toepassen blijft echter erg doorzichtig: achter de schermen begint de Derde Wereld. Staan op dit ogenblik de Afrikaanse landen in het middelpunt van de belangstelling, toch lijdt het geen twijfel dat haast alle landen van de Derde Wereld overspoeld worden met chemisch afval. Het lokaas dat deze landen steeds weer overstag doet gaan, zijn de vreemde deviezen die zij broodnodig hebben. Brazilië, Haïti, Venezuela; het zijn naar enkele van de stortoorden waar de bedrijven uit de Verenigde Staten dankbaar gebruik van maken. Maar terwijl in de VS officiële instanties als het EPA (Environmental Protection Agency) hard werken om de vuile zaakjes van de afvalmaffia boven water te krijgen, is de ijver in West-Europa om het spoor van het afval te volgen, heel wat kleiner, of beter, haast onbestaand. Het lijkt er sterk op dat de bestaande wetgeving, die voorzien is van mazen waardoor niet alleen vrachtwagens en containers, maar zelfs volledige zeeschepen kunnen verdwijnen, opzettelijk een aantal uitwegen openlaat. Dit speelt niet alleen in ons voordeel. Zo exporteert Nederland via deze mazen een toenemende hoeveelheid chemisch

afval naar België. In 1984 was dit 10.000 ton, in 1986 liep de hoeveelheid op tot 25.000 ton en het ziet ernaar uit dat die stijging ook de volgende jaren zal aanhouden.

(CONFIDENTIEL)

Kontrakten

Op dit ogenblik hebben afvalfirma's uit alle hoeken van de wereld effectief kontrakten gesloten met Afrikaanse landen voor de dumping van allerlei afval. Guinée Bissau sloot twee kontrakten af, het eerste met de firma Intercontrat, het tweede met de firma Empresa bis-import-export. Het eerste kontrakt staat de levering toe van 500.000 ton industrieel afval per jaar, het tweede spreekt van 1 à 3 miljoen ton. De prijs per ton bedraagt zo'n 1.400 BF. In de normale handel kost het dumpen van afval tussen de 6.000 en 35.000 BF per ton. De maatschappij Intercontrat is naast Guinée Bissau ook actief in Benin. Zij sloot er een akkoord af voor de levering van 1 à 5 miljoen ton industriële afvalstoffen per jaar. Per ton betaalt de firma slechts 90 BF. Ook de in Gibraltar gevestigde firma SESCO richt zich op de markt in Benin.

Om de pil te vergulden, zogenaamd in het kader van de economische ontwikkeling, beloven de firma's in de kontrakten wel steeds in vage termen dat ze, in de toekomst recyclageinstallaties zullen optrekken voor huisvuil en chemisch afval, verbrandingsovens, waarvan de assen kunnen gebruikt worden in de bouw en bij de aanleg van wegen. En alsof dat nog niet volstaat, belooft de firma SESCO ook nog dat ze per ton gestort afval 18 BF zal investeren in landbouw en toerisme. Ook landen als Congo Brazaville, Nigeria en Senegal worden gekonfronteerd met deze onfrisse praktijken, al blijkt er naast officiële kontrakten nog een uitgebreide zwarte markt te zijn voor illegale dumpingen.

Ook aan de andere kant van de oceaan leven de afvalproblemen. De Nederlandse firma Mine Tech International kreeg onlangs toelating van de Surinaamse overheid om jaarlijks twee miljoen ton PCB-houdend afval naar Suriname te verschepen. Wat deze transactie per ton zou kosten is niet geweten. Onderzoek, verricht door het Center for Investigative Reporting in San Francisco duidt erop dat de handel in giftig afval gevaarlijke proporties aanneemt. Er vertrokken in 1980 nog 30 (geregistreerde) scheepsla-

den met chemisch afval uit de Verenigde Staten naar andere landen, in 1987 was dit aantal opgelopen tot meer dan 400. En terwijl in het begin van de tachtiger jaren nog veel afval gedumpt werd in landen als Canada, neemt de laatste jaren het aantal dumpingen in Derde Wereld-landen schrikbarend toe (van 4 geregistreerde ladingen in 1984 tot 19 in 1986). Wellicht geven deze cijfers dan nog een vertekend beeld, omdat de meeste export van giftig afval naar de Derde Wereld illegaal gebeurt. Ook Europa heeft een handje weg van dergelijke giftransporten: volgens schattingen van de OESO (Organisatie voor Economische samenwerking en Ontwikkeling) zou jaarlijks ruim 2,2 miljoen chemisch afval uit West-Europa verdwijnen over de grenzen. De afval die verdwijnt naar tropische landen, stelt daar specifieke problemen: volgens de bevindingen van de UNEP (United Nations Environment Programme) kunnen frekwente hevige regens in tropische gebieden het giftige afval, dat meestal niet of slecht voorbehandeld werd, in het milieu doen belanden en er grote gebieden doen vergiftigen. Het is haast onmogelijk voor de ontwikkelingslanden zelf om de nodige controles op het storten en bewaren van chemisch afval uit te oefenen. Niet alleen beschikken ze zelf over weinig of geen gespecialiseerde controle-organismen, ook zijn de milieu- en gezondheidsdiensten onvoldoende uitgerust om eventuele rampen het hoofd te kunnen bieden, laat staan te kunnen voorkomen.

Voor Europa schept het verschepen van giftig afval naar ongekende bestemmingen in de Derde Wereld de illusie dat alles opgelost is, dat er geen afvalprobleem meer bestaat. Het is een kommercieel handigheidje dat even doorzichtig is als de tabakreklames die onrechtstreeks suggereren dat roken niet ongezond is. De afvalstorters vergeten trouwens dat een deel van het gif ongetwijfeld via de waterbevoorrading en de landbouwproducten terug bij ons op tafel zullen komen.

Dat de afvaldumpingen verantwoord zijn, omdat ze in het land van bestemming een legaal tintje opgeplakt krijgen, is pertinent onwaar. De meeste landen uit de Derde Wereld grijpen immers alle middelen aan om aan de wurggreep van een chronisch deviezentekort te ontsnappen.

Het initiatief om de Derde Wereld niet langer als vuilnisbak te gebruiken, moet op de eerste plaats komen van het Westen, door het op punt stellen van een strenge wetgeving, waarmee de export van chemisch afval aan banden wordt gelegd. De enige mogelijkheid om tot een effectieve controle te komen op al deze wetten, is het afval aan de bron registreren en, wat de EG betreft verdient het aanbeveling het afval binnen de grenzen te houden voor opslag of verwerking.

Peter Vanhoutte

SEP: regering moet snel beslissen over rol kern-energie in Nederland (PT-Aktueel 04.05.'88; Bart Stam): Ook bij onze noorderburen aarzelt de regering lang met haar standpunt omtrent de bouw van nieuwe kerncentrales. De Samenwerkende Elektriciteits-Productiebedrijven zullen blijven streven naar een evenwichtige verdeling tussen steenkool, aardgas en kernenergie, waarbij deze laatste gezien wordt als de oplossing voor milieuvervuiling.

Grote Westduitse concerns ontdekken de energie- en milieutechnologieën (PT-Aktueel 04.05.'88; Bart Stam): over een aantal exposanten op de Hannover Messe en hun nieuwe technieken op energie- en milieugebied. De beperking van de emissie van schadelijke stoffen kan op twee manieren gebeuren: direct door bij de verbranding van fossiele brandstoffen maatregelen te treffen, of indirect via regeneratieve energievormen als zonne- en windenergie.

Vijand verzuring moet veel krachtiger worden aangepakt (PT-Aktueel 04.05.'88; Kees Cornelisse): over het debat in de Tweede Kamer betreffende mogelijke beleidsmaatregelen tegen de verzuring van Nederland.

SCK: Ook na een veto werd het afval toch geleverd (DM 05.05.'88): De parlementaire onderzoekskommissie onthult steeds nieuwe staaltjes van de onfrisse praktijken die zich afspelen in de nucleaire sektor, meer bepaald bij het SCK; de analyses van het geleverde afval en de (ver-)werkingsmethoden van Smet-Jet.

'Veredelde' biet laat milieuvriendelijker teelt toe (DM 05.05.'88): Plant Genetic-Systems is er in geslaagd door genetische manipulatie de erfelijke eigenschappen in de suikerbiet te verbeteren. Er werd met name resistentie ontwikkeld tegen een onkruidverdelgingsmiddel dat veilig is voor mens en dier en snel wordt geëlimineerd uit het milieu. Men verwacht dat dankzij de opgedane ervaring weldra belangrijke doorbraken zullen opduiken in andere commerciële gewassen zoals mais, katoen, soja en granen.

Wie schopt de ondernemers een milieugeweten? (HV 11.05.'88; Walter De Taeye): Als er sinds 1982 geen sprake meer is van een merkbare verbetering van de kwaliteit van het Scheldewater, kan er nogal wat twijfel ontstaan i.v.m. de haalbaarheid van het saneringsprogramma der grote rivieren zoals afgesproken door de milieuministers tijdens de Tweede Noordzeekonferentie (met name een halvering van de lozingen).

Meer dieren op steeds minder grond en opeens was er het mestprobleem (DS 13.05.'88)

Met goede spelregels van overheid werken boeren mestoverschot weg (DS 14.05.'88): over ontstaan van en de oplossingen voor het probleem van de mestoverschotten.

Zou dit echt zo'n monster zijn? (Panorama 17.05.'88; Leo Verschueren en Edwin van Overveld): achtergrondinformatie over de pitbull-terriër.

Grondwater blijft werknemers Amoco Fina verder besmetten (DM 17.05.'88; Swa Collier): over de onverantwoorde manier waarmee bij Amoco Fina omgesprongen wordt met een kankerverwekkende stof als benzeen.

Geen rook zonder vuur (Knack 18.05.'88; Dirk Draulans): een aantal standpunten omtrent afvalverbranding op zee.

Na ons... de zondvloed? (Rode Vaan 19.05.'88): over de oorzaken van het broeikasfeffect: de energiepolitiek en de ontbossing van het regenwoud.

De grote schoonmaak (Trends 19.05.'88): op enkele kilometers van één van de meest idyllische plekken in Colorado ligt het Rocky Mountain Arsenal. Dit werd tussen WO II en de jaren zeventig door het leger en Shell omgevormd tot één van de meest vervuilde plekken van Amerika. Omdat een aantal reservoirs beginnen te lekken, moet men nu overgaan tot een doorgedreven schoonmaakoperatie.

Spanje is blij als het regent, of die regen nu zuur is of niet (HV 20.05.'88; Walter De Taeye): de allesomvattende aspecten van de faktor milieu, zowel ruimtelijk op internationaal niveau als in de verschillende beleidssectoren.

Kanker in de haven (Knack 25.05.'88; Peter Renard): tekst en uitleg i.v.m. de benzeen-affaire bij Amoco Fina n.v.

Biotechnologie vol mogelijkheden maar niet zonder gevaren (FET 28.05.'88): overzicht van de toestand op het gebied van de biotechnologie; de verwezenlijkingen.

Enkel gekooide vis is nog veilig in Skandinavië (DM 31.05.'88; Walter de Jonge, Martin Heylen): over de algenwoekering voor de kusten van Denemarken, Zweden en Noorwegen; de oorzaken van deze verbreking van het evenwicht in dit zee-ekosysteem.

VRAGEN EN ANTWOORDEN

Uit cijfers van gemeenschapsminister Dupré blijkt dat nog altijd niet meer dan 44% van de Vlaamse bedrijven hun meldingsplicht inzake afval naleven. De bedrijven met meer dan 50 personeelsleden melden vrij volledig; de kleinere bedrijven laten het vaak afweten. Wel is het zo dat de meldingsgegevens meer dan 80% van de voortgebrachte afvalstoffen vertegenwoordigen.

In 1983 werd er in totaal 14.693,4 ton afval gemeld (waarvan 34,4 ton giftig afval), in 1986 15.642,7 ton afval (28,2 ton giftig afval), en in 1987 18.231,5 ton (19,6 ton giftig afval). Merkwaardige vaststelling: er wordt in Vlaanderen steeds minder giftig afval gemeld. Wordt er ook minder giftig afval geproduceerd? (Vl.R., V&A, nr. 3, 18.4.1988, blz. 61-62; vraag 19 van 1.3.1988 van Jos Bosmans).

Zoals eerder al in de pers gemeld, werd bij een milieuscanning in de Gentse Kanaalzone vastgesteld dat van 26 bedrijven aldaar er 17 niet in orde waren, en in totaal goed waren voor 84 overtredingen. Eric Gryp (Agalev) wou weten om welke bedrijven het precies gaat. Antwoord van gemeenschapsminister Dupré: "De nominatieve lijst van de bedrijven lastens dewelke één of meerdere pro justitia's werden opgesteld, wordt rechtstreeks aan het geachte lid overgemaakt." De geachte burgers/kiezers mogen het dus niet weten. (Vl.R., V&A, nr. 4, 2.5.1988, blz. 98; vraag 37 van 28.3.1988 van E. Gryp)

Uit een studie van het IHE en het SCK is gebleken dat er in de Brusselse Leopold II-tunnel tijdens de avondspits 90.000 asbestvezels per kubieke meter lucht te vinden en in te ademen zijn, waarvan 200 vezels ingevolge hun afmetingen beantwoorden aan het criterium 'met risico'. Staatssecretaris Miet Smet vermeldt erbij dat alleen het gebruik van asbestvrij friktiemateriaal (remmen en koppelingsplaten) een algemene en definitieve oplossing biedt. "Voorlopig blijft ieder politiek initiatief op dit vlak afhankelijk van de beschikbaarheid van kwalitatief volwaardig asbestvrij friktiemateriaal". Die asbestvrije friktiematerialen zijn er (aluminiumsilikaat, sintermateriaal, grafiet,...), en vermits ze al gebruikt worden door bepaalde automerken, zullen ze ook wel kwalitatief volwaardig zijn.

Waar blijft het politiek initiatief? (Senaat, V&A, nr. 3, 26.4.1988, blz. 124-125; vraag 8 van 29.3.1988 van J. Valkeniers)

Op een vraag van José Daras (Ecolo) laat minister Decroo weten dat de NMBS beslist heeft om alle condensatoren met PCB-vulling (Askarel) waarmee het rollend materiaal is uitgerust, te

vervangen. In totaal gaat het om 2698 condensatoren in 1089 voertuigen. De vervanging is voorzien voor het tweede semester 1988 en 1989. Hopelijk wordt er niet gedraald, want tijdens de periode 1.2.1986-31.3.1988 deden er zich zes ongevallen voor met Askarel-kondensatoren waarbij de vorming van polychloorhoudende rookgassen werd vermoed. De heer Decroo vergeet erbij te vermelden dat het hier o.a. over dioxines gaat. (Kamer, V&A, nr. 7, buitengewone zitting 1988, blz. 506-507; vraag 41 van 1.4.1988 van J. Daras)

Dirk Serneels

Gebruikte afkortingen:

HBvL: Het Belang van Limburg

DFET: De Financieel-Economische Tijd

GvA: Gazet van Antwerpen

HLN: Het Laatste Nieuws

DM: De Morgen

DS: De Standaard

PT: Polytechnisch tijdschrift

HV: Het Volk

PT-Aktueel: Polytechnisch tijdschrift

BS: Belgisch Staatsblad

B.Vl.Ex.: Besluit van de Vlaamse Exekutieve

KB: Koninklijk Besluit

MB: Ministerieel Besluit

V&A: Vragen en Antwoorden

Vl.R.: Vlaamse Raad

Van de in deze rubriek vermelde persartikels, wetten, dekreten, besluiten, en vragen & antwoorden kan schriftelijk of telefonisch een kopie worden aangevraagd bij de Bond Beter Leefmilieu, Luxemburgstraat 20, 1040 Brussel, tel. 02/514 05 00. Duidelijk vermelden waarvan je een kopie wenst. Bij de kopies wordt er een overschrijvingsformulier gevoegd, waarmee het verschuldigde bedrag (5 fr. per kopie + verzendingskosten) kan worden gestort.

MOEDER AARDE WORDT ONVRUCHTBAAR

De eerste foto's die van op de maan van de aarde genomen werden maakten op aanschouwelijke manier het eindige karakter van onze blauwe planeet, en vooral van het fragiele levende vlies er omheen, duidelijk voor iedereen die het wilde zien. In veel opzichten kunnen deze opnamen opgevat worden als een symbool van ons tijdsgewricht. Een paradoxale tijd is dit, die ons verbluft door ongekende technologische ontwikkelingen, die bij de onbevallen waarnemer visioenen oproepen van een soort aards paradijs waarin lijden en honger vrijwel uitgeschakeld zouden zijn, en alle mensen broeders. De mogelijkheden zijn er toch, is men geneigd te denken, als men deze grootste concentratie aan hulpmiddelen waarvan de geschiedenis ooit getuige is geweest, maar wil aanwenden. Zo eenvoudig blijkt het helaas niet te zijn.

Het zogenaamde BRUNDTLAND-rapport van de World Commission on Environment and Development aan de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties (ANONYMUS 1987) meldt weliswaar enige tekenen van hoop: daling van de kindersterfte, stijging van de menselijke levensverwachting, afname van het analfabetisme, een groter percentage van de kinderen dat school gaat lopen, een globale wereld-voedselproductie die sneller aangroeit dan de bevolking. Helaas gaat het dan altijd om percentages; in absolute aantallen uitgedrukt zijn er meer hongerige mensen dan ooit; de kloof tussen rijke en arme landen wordt steeds groter en er zijn weinig aanwijzingen dat deze tendens kan worden gekeerd. Dezelfde processen die als suksessen en tekenen van hoop kunnen geïnterpreteerd worden, hebben trouwens milieu-ontwikkelingen in het leven geroepen die de planeet radikaal dreigen te veranderen, en die het voortbestaan van veel soorten, de mens inbegrepen, bedreigen.

Verwoestijning

Elk jaar, aldus het BRUNDTLAND-rapport, verandert zes miljoen hectare productief semi-aride gebied in waardeloze woestijn; binnen 30 jaar zal deze toename een oppervlakte vertegenwoordigen ongeveer zo groot als Saoedi-Arabië. Het voorbeeld van de Sahel is welbekend. Sommigen zijn geneigd in hun verklaring van de verwoestijning de nadruk in hoofdzaak te leggen op al dan niet door de mens teweeggebrachte klimaatwijzigingen, anderen schrijven ze in de eerste plaats toe aan de gebruikte agrarische methoden of aan koloniale uitbuiting. Hoewel elk van deze verklaringen een kern van waarheid bevat is de hoofdoorzaak toch wel een overschrijding van de draagkracht van deze van nature toch al erg kwetsbare gebieden. Ingevolge de explosieve bevolkingstoename tijdens de laatste decennia worden aan het gebied hogere produktiviteitseisen gesteld dan het, vanwege het neerslagtekort, kan opbrengen (HOOFS & KLAVER, in KLEINPENNING & AL. 1980). Een dergelijke

overschrijding van de draagkracht (door overbegrazing bv.) doet de produktiviteit van het getroffen ecosysteem (dit is de gemeenschap van alle in het gebied levende wezens, in hun samenhang met elkaar en met de omgeving) op onomkeerbare wijze afnemen, zodat er dus uiteindelijk minder organismen (planten, vee, mensen) kunnen leven dan voorheen. Het is bekend dat een relatief geringe overbegrazing al desastreuze gevolgen kan hebben: de afname in draagkracht die er het gevolg van is betekent immers dat de resterende vegetatie sterker belast wordt. Deze terugkoppeling veroorzaakt een steeds sneller draaiende, uitzichtloze spiraal van steeds verder om zich heen grijpende degradatie. Deze situatie wordt door voedselhulp alleen maar bestendig en verergerd.

Ontbossing

Elk jaar worden meer dan 11 miljoen hectare woud vernield, meldt het rapport. Binnen 30 jaar zal op die manier een oppervlakte zo groot als India ontbost zijn; veel daarvan levert hooguit minderwaardig landbouwland op, en kan de land-

bouwers die zich daar vestigen geen blijvende bestaansbasis verzekeren. Het ontbossingsproces is al duizenden jaren bezig, en in onze streken zeer ver gevorderd. De ekologische gevolgen bleven evenwel redelijk beperkt in gematigde klimaten. In landen als Ethiopië echter, waarvan 1 eeuw geleden 50% en nu nog 5% bebost zijn, leidt het tot woestijnvorming. Maar vooral de tropische regenwouden, die tot het begin van deze eeuw betrekkelijk intact gebleven waren, worden nu overal in een verontrustend tempo aangetast (13 hektare per minuut, volgens het Wereldnatuurfonds), nergens echter zo planmatig en op zo grote schaal als in Brazilië. Berucht is de Zona Bragantina geworden, waarvoor begin 20e eeuw een groot kolonisatieschema werd opgesteld met de bedoeling een verzorgingsgebied te creëren voor de snel groeiende stad Belem. Dit project mislukte, en in het hele gebied van ongeveer 30.000 vierkante kilometer is het oorspronkelijke bos verdwenen en is door de verminderde bodemvruchtbaarheid een spooklandschap ontstaan (VAN DE WATERBEEMD in KLEINPENNING & AL. 1980). Gebrek aan inzicht in het tropisch-regenwoud-ekosysteem bij de autoriteiten speelt waarschijnlijk een niet onbelangrijke rol bij de ontginningsplannen. Weinig mensen beseffen dat deze op het oog zeer rijke vegetaties in feite op zeer voedsel- en humusarme bodems groeien. Dat is mogelijk omdat alle hier voorkomende organismen in de loop van hun zeer lange evolutietijd (dankzij het stabiele klimaat) sterk op elkaar zijn ingespeeld, en allerlei mechanismen hebben ontwikkeld om mineralen te recycleren (HERRERA & AL. in DI CASTRI & AL. 1984). Het ontginnen van dergelijke oerwoudvegetaties, vooral wanneer dat op grote schaal gebeurt, betekent een vrijwel onomkeerbare ingreep, die bovendien een kettingreactie van ongunstige gevolgen voor de natuurlijke omgeving veroorzaakt. Het aantal soorten dat hierbij voorgoed van de aardbodem verdwijnt tart alle verbeelding: meer dan de helft van alle soorten op aarde komen alleen in woud voor. Het verlies aan erfelijk materiaal is onomkeerbaar, en zelfs bij niet bedreigde soorten gaat veel erfelijke

variatie verloren. Nochtans is variatie nodig voor het functioneren van ecosystemen; afgezien van de (est)etische kant van de zaak zijn hier bovendien ook harde economische belangen mee gemoeid.

Erosie

In bergachtige streken zijn de konsekwenties van ontbossing zo mogelijk nog zwaarder. Door een naar verhouding geringe bevolkingstoename is bv. in de Himalaya het evenwicht in de laatste decennia in toenemende mate verstoord: op zoek naar brandhout en akkergrond trekken de mensen steeds hoger de heuvels in; aangezien zelfs de mest als brandstof moet dienen gaat de vruchtbaarheid van de akkers snel achteruit. Mede als gevolg van de zeer hoge neerslag neemt de erosie angstwekkende vormen aan. Nepal 'exporteert' jaarlijks 240 miljoen kubieke meter grond per jaar. Het verlies is dubbel: benedenstrooms verwilderen de rivieren, veroorzaken overstromingen en laten landbouwkundig waardevol grof sediment achter. Het drama van Bangla Desh is welbekend. Maar ook in de Indiase deelstaat Bihar heeft een rivier, de Kosi, die ontspringt in de Himalaya in een van de meest geërodeerde regio's ter wereld, op deze wijze het bestaan van meer dan 16 miljoen mensen in gevaar gebracht (LENTJES in KLEINPENNING 1980).

De keerzijde van de groene revolutie

In grote lijnen, stelt het BRUNDTLAND-rapport, hebben de steunmaatregelen voor de landbouw in de geïndustrialiseerde landen een overgebruik van gronden en chemicaliën veroorzaakt, met als gevolgen verontreiniging van water, voedsel en bodem met deze stoffen, en een landschappelijke ontluistering van het platteland. In veel ontwikkelingslanden worden de boeren juist niet genoeg gesteund; vaak worden ze teruggedrongen op marginale gronden, die door het gebruik van

inadequate technieken nog onvruchtbaarder worden. Het rapport onderschat mijns inziens de risico's van moderne landbouwtechnieken, die in onze koele gewesten ontwikkeld zijn, op het milieu in warmere klimaten. VAN NAERSSSEN & VAN ROOIJEN (in KLEINPENNING & AL. 1980) beschrijven bv. de milieuproblemen die zich in Indonesië voordoen als gevolg van een combinatie van demografische, sociale en agrarische ontwikkelingen. De geweldige toename, op het dichtbevolkte Java, van het kunstmest- en pesticidengebruik in de natte rijstbouw leidt tot enorme vissterfte, waardoor een voor de bevolking zeer belangrijke eiwitbron uitgeschakeld wordt. Het grote aantal inheemse rijstvariëteiten is vervangen door monokulturen van slechts enkele nieuwe rijstsoorten; hierdoor is het risico op aantasting veel hoger, zodat preventieve bespuitingen noodzakelijk zijn. Insecticiden concentreren zich in de voedselketens rond de rijstvelden, o.a. in rijstvogeltjes die de insecten eten; de vogels sterven en worden door ratten gegeten, die het gif in deze concentraties wel overleven; niet zo de zwarte slang, die de ratten eet. Het gevolg is dat ratten- en insectenplagen optreden, en dat malaria toeneemt. De agrarische revolutie dwingt bovendien veel mensen ertoe over te gaan naar andere activiteiten, waardoor ontbossing in de hand gewerkt wordt, met alle nefaste gevolgen vandien.

De moderne landbouw draait grotendeels op fossiele energie. Deze input maakt verdere aangroei van de menselijke wereldbevolking mogelijk. Men kan zich afvragen of niet reeds het punt is bereikt waar het niet meer mogelijk zou zijn alle mensen te voeden indien deze hulpbronnen zouden wegvallen.

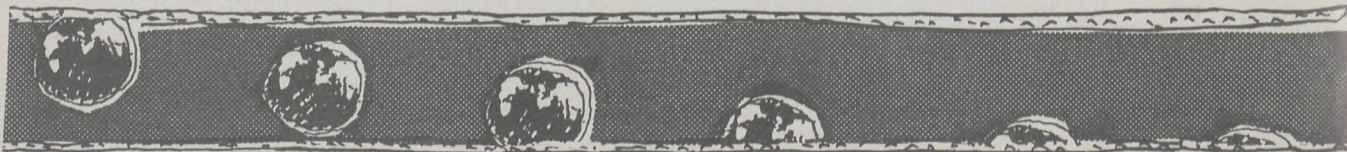
Energie

Het ecosysteem Aarde stelt duidelijk grenzen aan de groei, zoals ook al door de 'Club van Rome' was betoogd (MEADOWS & AL. 1972). Alleen werd uit hun betoog toen vooral onthouden dat de voorraden dreigden op te raken, en toen die, althans voor fossiele brandstoffen, ruimer bleken dan eerst gedacht werd, raakte de bezorgdheid wat op de achtergrond. Maar, zo meldt het BRUNDTLAND-rapport, om het energieverbruik van de ontwikkelingslanden tegen 2025 op het niveau van de geïndustrialiseerde landen te brengen zou het huidige globale energiegebruik verviervoudigd moeten worden; zelfs een verdubbeling van het huidige niveau -met de huidige energiebronnen- moet uitgesloten worden vanwege de te verwachten gevolgen (algemene opwarming en verzuring) voor het planetaire ecosysteem.

Pollutie

Stilzwijgend gaan we voorbij aan akute ongelukken van meer plaatselijke aard (Minamata, Seveso, Bhopal, Bayer, Mexico City, Tsjernobyl,...) en aan de chronische belasting van ons milieu met voor de volksgezondheid schadelijke polluenten (zware metalen, persistente pesticiden, radio-actieve stoffen, asbest, koolwaterstoffen,...), om onze aandacht toe te spitsen op de grootschaliger effecten. In Europa doet de zure neerslag bossen en meren afsterven, en beschadigt het artistieke en architecturale erfgoed; wellicht zijn al enorme gebieden verzuurd, zonder redelijk uitzicht op herstel. De hiervoor verantwoordelijke verbranding van fossiele brandstoffen heeft bovendien gigantische hoeveelheden kooldioxide in de atmosfeer geblazen; hierdoor zou de aarde als geheel tegen het begin van de volgende eeuw zodanig opgewarmd kunnen geraken dat niet alleen enorme verschuivingen in de grote landbouwproductiegebieden zouden kunnen gaan optreden, maar dat ook het peil van de oceaan aanzienlijk zou kunnen stijgen. Dan zouden overal op aarde de (doorgaans dichtbevolkte) kustgebieden, inclusief een aantal miljoenensteden, overstroomd. Ook andere vormen van luchtvervuiling beginnen zodanige vormen aan te nemen dat men niet meer van milieuhinder, maar van een bedreiging voor het ecosysteem Aarde moet gaan spreken. Men denke slechts aan de drijfgasen voor spuitbussen (CFK's), waarvan al sinds 1974 aangetoond is dat ze het ozonschild aantasten, dat levende wezens beschermt tegen de schadelijke (kankerverwekkende) invloed van ultraviolette straling; toch is de productie en het gebruik ervan, mede onder druk van de producenten, nog altijd niet voldoende aan banden gelegd zodat de media begin 1988 konden melden dat de aantasting van de ozonlaag erger is dan al werd gedacht, en niet tot de poolgebieden beperkt blijft.

De meeste rivieren in geïndustrialiseerde landen zijn biologisch dood. De Middellandse zee is zwaar vervuild en haar fauna ernstig aangetast. De bruinvissen hebben zich al uit de Noordzee teruggetrokken, en 20 à 50 % van de gevangen vis in de Duitse Bocht is ziek (cijfers van GREENPEACE), terwijl de zeehondenpopulatie op de Wadden zwaar te lijden heeft onder vergiftigingen door organische chloorverbindingen (PCB's). Toch wordt de aanleg van een afvaleiland in de Noordzee nog overwogen, omdat men op het land ook niet meer weet waar men ermee moet blijven.

Bewapening

De nog steeds toenemende wapenwedloop (de militaire uitgaven worden geraamd op 1 biljoen (twaalf nullen) dollar per jaar, dit is ongeveer één dertiende van het Bruto Wereld Produkt) wordt terecht in het rapport genoemd als één van de belangrijke bedreigingen voor het planetaire milieu, niet alleen potentieel (vanwege de nucleaire winter die op een min of meer uitgebreide nucleaire 'uitwisseling' zou volgen), maar ook de facto omdat hierdoor de ontwikkelingsinspanningen van de naties in hoge mate worden geschaad. In dit verband is wellicht het inzicht van TOYNBEE relevant, dat agressie-oorlogen worden veroorzaakt door continue toename van de bevolking in rijke samenlevingen, op het ogenblik namelijk dat een tekort van hulpbronnen voelbaar wordt. Het valt alleszins te vrezen dat de 'de-development' van de overontwikkelde landen, waar EHRLICH & AL. (1977) voor pleiten, niet spontaan op gang zal komen.

Fundamentele oorzaken

VAN DE WINKEL (in KLEINPENNING & AL. 1980) schrijft de belangrijke milieuproblemen in de Derde Wereld toe aan een onjuist grondgebruik, voortvloeiend uit een aantal met elkaar samenhangende verschijnselen, met name: bevolkingsaangroei, armoede, ongelijke grondbezitsverhoudingen en een selektief ontwikkelingsbeleid. De BRUNDTLAND-kommissie schijnt vooral armoede en bevolkingsaangroei als probleemgebieden te zien. Dit wordt bestreden door vertegenwoordigers van organisaties in de Derde Wereld, die de kommissie verwijten de westerse levensstandaard als norm te nemen voor het ontwikkelingsbeleid, en op die manier zelf mee verantwoordelijk te zijn voor de milieuverloedering (DE BRUIN 1987). Het is in ieder geval een feit dat veel ontwikkelingsprogramma's erg ongunstige milieueffekten sorteren. We denken bv. aan de uitzetting, door de FAO, van Nijlbaars in het Victoria-meer, die heeft geleid tot ineenstorting van de levensgemeenschappen in het meer, met als gevolg het verlies van een belangrijke voedselbron en een uitbreiding van de gevaarlijke ziekte bilharziose. Zelf houden we het met EHRLICH & AL. (1977) bij de gekombineerde effecten van bevolkings-explosie en industriële technologie als voornaamste oorzakelijke factoren.

Optimisme

We willen helemaal niet aan doemdenkenrij doen. Het is voor onze gemoedsrust een gelukkige zaak dat we onrustwekkende toekomstverwachtingen uit ons bewustzijn kunnen bannen, en gewoon tot de orde van de dag overgaan. Toch moet ook de grootste optimist vroeg of laat beseffen dat dit niet eindeloos kan doorgaan. Als wij niet op korte tijd fundamentele veranderingen aanbrengen in de manier waarop wij met onszelf, de anderen en de wereld omspringen (maar je ziet niet goed wie die op gang kan brengen), zullen deze veranderingen zich willens nillens, en ten koste van onnoemelijk menselijk leed, aan ons opdringen. Samen met DE BRUIN (1987) vragen wij ons af of de door de BRUNDTLAND-kommissie bepleite 'duurzame ontwikkeling' wel realistisch is. Het is helemaal niet uitgesloten dat de milieuproblematiek op de duur door elitaire minderheden zal aangegrepen worden om zogenaamde ekofascistische regimes op te zetten, waarin de menselijke vrijheid verder zoek zou zijn dan ooit. Het feit dat deze zaken eigenlijk allemaal al heel lang geweten zijn, en zelden of nooit ernstig genomen, laat staan aangepakt door de regeringen, geeft op het eerste gezicht niet veel reden tot hoop.

Johan Heirman
Laboratorium voor ekologie, zoögeografie en
natuurbehoud
Rijksuniversiteit Gent

Literatuur

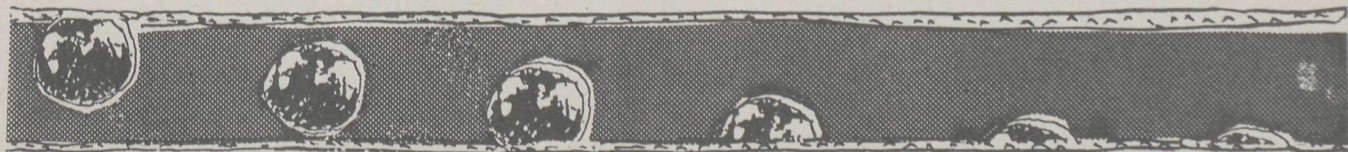
ANONYMUS, 1987. Our common future: from one earth to one world; an overview by the World Commission On Environment and Development. Oxford university press, 23 pp. (het zgn. BRUNDTLAND-rapport).

DE BRUIN, W., 1987. Economische groei: Hoop of ondergang voor de Derde Wereld? Milieudefensie 16/9: 3-5.

EHRLICH, P., A. EHRLICH & J. HOLDREN, 1977. Ecoscience. Freeman and co, San Francisco. 1051 pp, ill.

KLEINPENNING, J. & AL., 1980. Milieuproblemen in de Derde Wereld: een sociaal-geografische inleiding. Van Gorcum, Assen. 179 pp, ill.

N.B. Dit artikel werd eerst gepubliceerd in het tweemaandelijks tijdschrift "De Vijgeboom".

● In Terneuzen zit gif in de grond. Onderzoek door de provincie Zeeland, naar aanleiding van anonieme tips, heeft uitgewezen dat chemisch afval, zoals gechloreerde koolwaterstoffen, zware metalen en teerachtige verbindingen werden gedumpt. Dit gif moet afkomstig zijn van Dow Chemical in Terneuzen en de Nederlandse Stikstofmaatschappij (NSM) uit Sluiskil.

● Een recente studie van het Instituut voor Hygiëne en Epidemiologie en het Studiecentrum voor Kernenergie stelt vast dat automobilisten in de Brusselse tunnels blootgesteld worden aan hoge hoeveelheden asbestvezels, die vrijkomen bij het gebruik van remmen en koppelingsplaat.

● Ebes gaat samen met Cockerill en KS een wervelbedcentrale bouwen in Beringen. De totale kostprijs wordt geraamd op 1,2 miljard BF. De centrale moet binnen drie jaar operationeel zijn. Zij zal vooral draaien op de terrils van de voormalige mijnen, die tot 20% kolengruis bevatten en zal daarmee ongeveer 25 Megawatt elektriciteit kunnen leveren.

● De NMBS heeft nog 130 lokomotieven in gebruik die uitgerust zijn met condensatoren waarin gevaarlijke PCB's aanwezig zijn. Het wachten is dan nog tot alle treinstellen ook asbestvrij zijn.

● Ford Genk wil in samenwerking met het SCK, OVAM en de gemeente Genk een verbrandingsoven bouwen. De oven, die zowel huishoudelijk afval als verpakkingsmateriaal van Ford zal verbranden, moet 20 ton stoom per uur leveren. Op aanvraag van Ford Werke AG in Keulen, zal de verbrandingsinstallatie moeten voldoen aan de Duitse emissienormen.

● De Sovjetunie heeft met Finland een akkoord gesloten om de grensoverschrijdende luchtverontreiniging te bestrijden. De jaarlijkse uitstoot van zwavel bedraagt in de USSR 11 mio ton. Belangrijkste oorzaak van de zwaveluitstoot is de nikkelindustrie op het schiereiland Kola.

● Nadat de kerncentrale van Chooz A nagenoeg een jaar had stilgelegen omdat in de reaktorkuip metaalmoetheid werd vastgesteld, werd nu een lek vastgelegd in een watercircuit naar de stoomgenerator. De centrale werd opnieuw tijdelijk stilgelegd.

● De Russische radarsatelliet Kosmos - 1900, uitgerust met een kernreaktor en 45 kg verrijkt uranium 235, komt terug naar de aarde. De satelliet werd op 12 december gelanceerd en zal in augustus of september terugvallen in de dampkring.

● De beroemde Rocky Mountains vormen één van de meest vervuilde gebieden in de Verenigde Staten. Tot het einde van de vijftiger jaren maakte het Amerikaanse leger hier chemische wapens aan. Nadien werd het tot de jaren zeventig verhuurd aan Shell als proefterrein voor onkruid- en insectenverdelgende middelen. Kosten om dit alles op te ruimen worden geschat op 35 miljard BF. Shell zal daarvan ongeveer 12,3 miljard moeten betalen.

HIJ WON 45 MILJOEN. ZIJN OGEN STRALEN VAN GELUK.

Op een dag, een mooie dag, zette hij zes kruisjes op een Lottobulletin. En alles veranderde als bij toverslag. De kleur van de hemel, de temperatuur van de lucht. Het merk van de wagen, de grootte van de tuin. Om nog maar te zwijgen over de bankrekening. Ieder jaar zijn er tientallen bij wie dit gebeurt. Maar niemand weet het. Hoe zou u zelf zijn, zou u in de kijker willen staan als er zomaar 45 miljoen uit de lucht kwam gevallen?

Lotto®

**6 KRUISJES VERANDEREN
EEN LEVEN.**

WERK-LEEF • ÉÉN MILIEU

1988 betekent voor de werkgroep Arbeid en Milieu een nieuwe start; begin dit jaar werd de werkgroep omgevormd tot v.z.w.. Meer dan vijf jaar kwamen mensen uit de vakbeweging, de milieubeweging en andere geïnteresseerden informeel samen. Dit gebeurde rond de meest uiteenlopende thema's, maar telkens onder eenzelfde noemer; de gemeenschappelijke belangen van de arbeidsbeweging en de ekologische beweging, de koppeling tussen het sociale en het ekologische. De afgelopen jaren werd veel werk verzet. Was de dialoog zo'n vijf jaar terug nog onbestaande, dan zijn er vandaag steeds meer tekenen dat vakbeweging en milieubeweging elkaar vinden.

Men ziet steeds meer de samenhang tussen milieu-problemen en de problemen inzake werkloosheid en economische crisis. Meer zelfs, een doorgedreven aanpak van de milieuschade en het voorkomen ervan kan zich vertalen in nieuwe zinvolle werkgelegenheid. Investeren in het milieu kan worden tot een gemeenschappelijk devies. Maar dan moeten we komen tot een vanzelfsprekende dialoog tussen beide bewegingen, op verschillende niveau's, aan de basis en aan de top. De v.z.w. Arbeid en Milieu is hiervoor middel en kan hopelijk op de steun rekenen van velen in beide bewegingen. Hieronder schetsen we de grote lijnen van de werking van de werkgroep Arbeid en Milieu.

"Naar een andere economie"

De werkgroep Arbeid en Milieu probeert sinds enige tijd onderzoeksgelden vrij te krijgen voor het opzetten van een met het Nederlandse CE-scenario vergelijkbaar onderzoek naar de impact en de mogelijkheden van een milieuvriendelijk economie-scenario.

De ontmoetingsdag van februari '84 onder de titel "Naar een andere economie" was daartoe baanbrekend. Het CE-scenario dat er werd voorgesteld door ir. Potma van het Centrum voor Energiebesparing is inspirerend voor de vakbeweging en de milieubeweging omdat het een koppeling inhoudt van milieumaatregelen en een milieu-economie met een sociale en tewerkstellingspolitiek.

Om de ideeën aan een groter publiek bekendheid te geven werden onze plannen gebundeld in het boek "Naar een andere economie, een discussie over een arbeids- en milieuvriendelijke economie", dat verscheen in september 1985.

Terzelfdertijd werd gewerkt aan een voorstellingsdossier 'een scenariostudie voor Vlaanderen' omschreven als 'een technisch-economische studie naar de effecten van variaties op het huidig beleid om het grondstof- en het milieugebruik te reduceren en de werkgelegenheid te bevorderen'. Talrijke personaliteiten uit de milieubeweging, de arbeidersbeweging, uit universitaire en politieke middens omschrijven het belang van de studie.

Begin 1986 werd in overleg met het Studiecentrum voor Economische en Sociale Ontwikkeling (SES0) een voorstel van onderzoeksproject ingediend bij wetenschapsbeleid (FKFO-project). Het project strandde op een gebrek aan middelen.

Vervolgens werd ons voorstel ingediend als te subsidiëren project in het kader van het Europees Jaar voor het Leefmilieu. Het kabinet van Minister Lenssens bleek uiteindelijk bereid een deelaspect van ons globaal scenario-voorstel te financieren. Eind '86 kwam er een overeenkomst met het SES0 om de economische effecten na te gaan van een stringent overheidsbeleid inzake de bestrijding van luchtverontreiniging bij middel van heffingen en hogere normeringen.

"Visies op arbeid"

Het is altijd één van de bedoelingen van de werkgroep Arbeid en Milieu geweest om te fungeren als 'denkgroep' rond milieu-economie-arbeid-werkgelegenheid. De vele interne discussies rond 'zinvolle en autonome arbeid' (o.m. n.a.v. het artikel van Leo Apostel en Jenny Walry in de Nieuwe Maand van oktober '85 en teksten van HUBER) mondden uiteindelijk uit in de organisatie van een tweede ontmoetingsdag op 13 april 1985 onder de titel: 'Naar een scheiding van arbeid en inkomen'. Gastspreker was Greetje Lubbi van de voedingsbond van de Federatie van Nederlandse Vakverenigingen, die vanuit de vakbondswereid een losser maken van de band tussen arbeid en inkomen bepleitte.

Het was onze bedoeling de discussie hierrond in Vlaanderen te stimuleren. Daartoe werd een informatiedossier uitgebracht, dat een onvoorziene verkoop kende.

"Lokale economie, lokale werkgelegenheid"

Vanaf oktober '85 startten binnen de werkgroep Arbeid en Milieu een aantal mensen met een denkgroep rond 'Lokale economie'. Bedoeling was om mensen uit de vakbeweging en de milieubeweging samen te brengen rond deze thematiek. Men kwam tot een inventarisering van een aantal initiatieven en stimuleerde de discussie binnen de werkgroep over de betekenis en de mogelijkheden van een "zinvolle lokale economie". De resultaten van de besprekingen werden gebundeld in een dossier "Lokale economie".

"Milieu in en om het bedrijf"

De werkgroep Arbeid en Milieu lanceerde in juni '86 een campagne onder de titel "Milieu in en om het bedrijf". Bedoeling van de campagne is milieuorganisaties en vakbeweging te sensibiliseren rond samenwerking bij problemen die zowel het interne arbeidsmilieu (b.v. het werken met gevaarlijke en milieu- vijandige stoffen) als de bestrijding van milieuhinder buiten de bedrijven betreffen. Getuigenissen van werknemers die dagelijks moeten werken in milieu- en gezondheid-vijandige omstandigheden worden geïnventariseerd. Op 26 november 1986 organiseerde de werkgroep haar derde ontmoetingsdag onder de titel: "Milieu in en om het bedrijf, maak er werk van". Bedoeling was na te gaan welke stappen er kunnen ondernomen worden om de problematiek aan te pakken. Er werden pleidooien gehouden voor aangepaste milieu-investeringen, het uitwisselen en gebruik maken van de deskundigheid in beide bewegingen, voor regionale 'arbeid en milieu'-groepen om de plaatselijke milieuproblematiek op de voet te volgen en voor de oprichting van een coördinatie-, advies- en informatiecentrum waar men terecht kan voor informatie en advies over het werken met gevaarlijke stoffen.

"Nieuwe technologieën"

De werkgroep Arbeid en Milieu stelde in het verleden veel vragen bij de snelheid waarmee en de richting waarin de nieuwe technologieën

zich ontwikkelen. N.a.v. Flanders' Technology '85 werd een campagne opgezet rond het thema: "Een technologie in dienst van arbeid en milieu". Er werd een standpunt ontwikkeld dat zowel in de vakbeweging als de milieubeweging werd onderschreven. Wij vragen erin aandacht voor een doelgericht, democratisch en behoeftengericht technologiebeleid als alternatief voor de ontwikkeling van supertechnologieën. Dit betekent de ontwikkeling van aangepaste technologieën die de wereld van de arbeid verlichten en verrijken en een bijdrage leveren bij de oplossing van de wereldomvattende milieuproblematiek. N.a.v. Flanders' Technology '87 vroegen we opnieuw aandacht voor een mens- en milieuvriendelijke technologie. Op de studie- en ontmoetingsdag 'Techniek op maat' en naar aanleiding van een kritische evaluatie van de milieutechnologieën op Flanders' Technology, werd gepleit voor de oprichting van een bureau voor de ontwikkeling van milieutechnologieën.

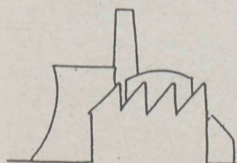
"Dossiers"

Eén van de doelstellingen van de werkgroep Arbeid en Milieu is om een konstruktieve bijdrage te leveren rond dossiers waarrond konkreet zou kunnen samengewerkt worden. Het gaat er ons in de eerste plaats om de verschillende partijen aan bod te laten komen, wantrouwen weg te nemen en het debat mogelijk te maken. Voorbeelden van dergelijke dossiers die binnen de werkgroep aan bod kwamen, zijn: Bleu d'Outre Mer, de toekomst van de Kempense Steenkoolmijnen, het dossier asbest, Eurochemic.

Een milieu- en natuurvriendelijke economische politiek

Arbeid en Milieu v.z.w., overlegplatform in Vlaanderen van de arbeiders- en milieubeweging, meent dat de regering een milieu- en natuurvriendelijke economische politiek kan voeren die tevens de kansen op maximale werkgelegenheid garandeert.

► Een milieu- en natuurvriendelijke economische relance steunt op een plan dat uitgaat van het terugdringen van de vervuiling en de grondstofverspilling door het investeren in onderzoek naar en stimuleren van nieuwe technologieën. De v.z.w. Arbeid en Milieu vraagt de regering zo'n plan op te stellen. Dit plan kan uitgaan van de mogelijkheden die er liggen op het gebied

van energiebesparing in de bouwnijverheid, de bestrijding van zure regen, de kollektieve waterzuivering, bodemsanering, rioleringen en waterzuivering, grondstoffenrecyclage, milieuvriendelijke mobiliteit, geïntegreerde landbouw en stadsvernieuwing. Ook geïntegreerde streekontwikkeling maakt er deel van uit. Deze ontwikkelingen zijn gericht op de verbetering van woon- en leefomgeving, worden gedragen door plaatselijke bewoners en leveren werkgelegenheid op.

► De regering moet volgens de v.z.w. Arbeid en Milieu, zoals dat in Duitsland gebeurt, **investeren in de milieusektor**. Milieuheffingen zijn hier de aangewezen bron van inkomsten. Water- en luchtvervuiling volgens het volume en de vervuilingsgraad belasten, stimuleert de overgang naar schone technologieën. Technologische vernieuwing moet een middel zijn in de strijd tegen milieu- en natuurbederf. Uit onze buurlanden weten we dat hier een immense markt braak ligt. In de Duitse Bondsrepubliek werken 2 à 400.000 mensen in 1200 bedrijven die milieutechnologie vervaardigen.

In België staat de research en produktie van milieutechnologie in de kinderschoenen. De tendens naar kleine en middelgrote ondernemingen die ekologische prioriteiten waarderen, kan in dit kader door overheidsinstituten ondersteuning krijgen. In dit verband beveelt de v.z.w. Arbeid en Milieu de regering aan inspanningen zoals Flanders' Technology dienstbaar te maken aan een milieu- en natuurvriendelijke sociaal-economische politiek.

► De v.z.w. Arbeid en Milieu meent dat in het sociaal-economisch overleg op mikro- en makro-vlak te weinig aandacht is voor de problemen die het interne (werken met gevaarlijke

stoffen) en externe milieu betreffen. Daarom vindt de v.z.w. dat de regering **regionale veiligheidskomitees** moet installeren, per industriezone waar milieubeweging en arbeidersbeweging samenwerken rond milieu- en natuurbehoud, in en om de bedrijven in de desbetreffende zone.

Tevens meent de v.z.w. dat de regering een **adviescentrum** moet in het leven roepen waar werknemers informatie en advies kunnen krijgen over het omgaan met gevaarlijke stoffen en werken in milieu-onvriendelijke omstandigheden. Dit centrum zou per bedrijfstak de gevaren kunnen inventariseren.

Om één en ander op bedrijfsniveau beter te laten funktionieren vraagt de v.z.w. de regering het fonds voor beroepsziekten beter uit te rusten met meer artsen en apparatuur en een registratie van blootstelling aan gevaarlijke stoffen op te leggen.

De v.z.w. Arbeid en Milieu is zich bewust van de gigantische opdracht waarvoor de regering staat. De v.z.w. meent echter dat de middelen kunnen gevonden worden om een dynamische politiek te voeren die milieu- en natuurvriendelijk is, en terzelfdertijd werk schept. Zowel kleine als grote initiatieven moeten een beroep kunnen doen op de regering als het hen erom gaat initiatieven te ontplooien. Wij menen dat een voorbeeldige overheid hierbij de weg kan wijzen.

*sekretariaat Werkgroep Arbeid en Milieu
Breughelstraat 31
2018 Antwerpen
tel. 03/218.65.60.*

F R O N T L I J N

AUTOKERKHOF
IN JE BUURT ?

Autowrakken zijn
GÉÉN monument !

BEL MILIEUDEFENSIE

02 / 514.05.00 * bbl

Autosloperijen enquête.

Vlaanderen wordt opgesierd met meer dan 1.200 autosloperijen. In veel gevallen zijn het autokerkhoven, waar roestige wrakstukken als ongeklasseerde monumenten, landschap en milieu verstoren. De overheid roept al jaren dat men werkt aan een saneringsplan voor de autosloperijen. Tot het uur 0 eindelijk aanbreekt, krijgen de autoslopers carte blanche. Niet-vergunde slopers gaan oogluikend hun gang, terwijl OVAM weigert de naleving van de wetgeving af te dwingen.

Om een einde te stellen aan de wildgroei, voert Milieudefensie een indicatief onderzoek uit naar de aanwezigheid van hinderlijke sloperijen en autokerkhoven (vanaf 10 wrakken). Weet je er een in je omgeving, aarzel niet en bel of schrijf Milieudefensie (BBL):
Luxemburgstraat 20
1040 Brussel
tel.: 02/514.05.00.

Tracht een antwoord te geven op volgende vragen:

- *Adres van de sloper
- *Hoeveel wrakken liggen er bij benadering opgestapeld?
- *Staat er een omheining die alles aan het oog onttrekt?
- Welke activiteiten worden ontplooid:
 - Slopen
 - Vermalen van voertuigen
 - Verkoop oude onderdelen
- *Vindt het slopen plaats op een betonnen werkvloer met afvoergoten om afvalstoffen op te vangen?
- *Beschikt de exploitant over een exploitatievergunning?
- *Welke hinder ondervindt je van de sloperij?
 - geluidshinder
 - stankoverlast
 - stofhinder.

GANGBARE LANDBOUW KAN ANDERS

De huidige gangbare landbouw is al geruime tijd aan kritiek onderhevig, ondermeer omdat deze heel wat milieuproblemen met zich meebrengt. Uit bezorgdheid voor de kwaliteit van ons leefmilieu en ons voedsel is destijds de biologische landbouw tot ontplooiing gekomen, mede als reactie tegen de produktiemethodes van de gangbare landbouw. Deze zogenaamde 'alternatieve landbouw' is reeds relatief goed bekend bij het grote publiek. Minder bekend zijn de initiatieven die de laatste jaren vooral in Nederland tot stand zijn gekomen. Het gaat om een milieuvriendelijke vorm van landbouw die zich tussen de gangbare en de biologische landbouw situeert, in een aantal varianten. Deze intermediaire piste, 'landbouw met verbrede doelstelling' of 'geïntegreerde landbouw' genoemd, is dus nog vrij jong maar heeft desondanks reeds zeer interessante resultaten opgeleverd. In de zin dat naast de primaire produktiedoelstelling ook objectieven met betrekking tot inkomen, energieverbruik, milieukwaliteit en natuurbehoud op een bevredigende manier bereikt werden.

Op vrijdag 22 april trok de werkgroep 'Landbouw & Milieu' de grens over en ging op een tweetal bedrijven kijken hoe zoiets praktisch in zijn werk gaat.

Veeteelt in de Arkemheerpolder

De Arkemheerpolder bevindt zich tussen de Veluwe en het IJsselmeer. Het is een oude polder in een kleiveengebied. De bochtige sloten zijn restanten van het oude kweldergebied. Deze polder is door zijn grote oppervlakte (1.500 ha) en waterrijkdom uitermate belangrijk als broedplaats voor weidevogels, zelfs op internationaal niveau.

Het Nederlandse Staatsbosbeheer koopt om deze reden al sinds 20 jaar gronden in de polder op; momenteel beheren ze reeds 160 ha, waarvan 60 ha aan verschillende landbouwers en tegen bepaalde voorwaarden verpacht worden. Een aantal jaren geleden kocht het Ministerie van Landbouw en Visserij (waaronder Staatsbosbeheer ressorteert) in de polder een hoeve aan met 9 ha huiskavel. Daarop zocht en vond Staatsbosbeheer een jonge beginnende landbouwer die op het bedrijf, de Ark, zou trachten moderne landbouw en efficiënt natuurbeheer te integreren.

Naast de 9 ha huiskavel, pacht Cees Van 't Klooster, de jonge bedrijfsleider van de Ark, nog 14 ha weidevogelgrasland van Staatsbosbeheer en 10 ha grasland van derden: totaal 33 ha. Voor deze laatste 10 ha gelden geen beperkingen. Op de 9 ha huiskavel mag het grasland niet gescheurd worden (beperking van het bestemmingsplan Nijkerk), maar voor de 14 ha weidevogelgebied gelden meer beperkingen. Zo mag er geen kunst- of drijfmest worden gebruikt (enkel stalmest, tot max. 15 ton/ha), slepen of rollen is slechts tot 15 maart toegestaan (eieren!), mag er slechts begreppeld worden in extreem natte omstandigheden en moeten traktoren van opjaagsystemen voorzien zijn.

Die maakt dat er nogal wat verschillen bestaan inzake het gebruik van graslandpercelen. Sommige percelen mogen slechts na 15 juni gemaaid en

gehooid worden, op andere is er een permanente extensieve beweiding na 5 mei (3 grootvee-eenheden/ha) waarbij nestbeschermers de broedsels van weidevogels tegen vertrapping beschermen, en op weer andere percelen geldt een graas-stop van 5 mei tot half juni, de periode die weidevogels nodig hebben om de eieren uit te broeden en kuikens groot te brengen. In de praktijk wordt een soort beweidingsplan, een zgn. 'graslandgebruikskalender' gehanteerd om te zien waar de koeien op een bepaald ogenblik naar toe moeten, en welke beperkingen er op die percelen gelden.

Resultaten voor bedrijf én natuur

De resultaten zijn alleszins bevredigend. In 1987 werden op het bedrijf 80 nesten geteld. Ook de bedrijfsleider is tevreden. Hij is enthousiast en past zelf vrijwillig reeds maatregelen toe op percelen waar hij in principe niet echt moet. Bedrijfstechnisch is het hoofddoel, het inkomen van de bedrijfsleider, niet in het gedrang gekomen. Met 40 koeien melkt hij een kwotum van 250.000 liter vol. Per koe ligt het winstsaldo op ongeveer 4.800 fr./jaar, wat Cees een 'akseptabel' resultaat noemt. De goede resultaten per koe (tot 7.000 liter/jaar) zijn wel het gevolg van een aangepast fokprogramma. Het hoogwaardig 'Holstein-Friesian'-vee is daardoor in staat ook het kwalitatief wat minder goede ruwvoer op te nemen, nl. het 15 juni-gras dat in het weidevogelgebied gewonnen wordt. Dit wordt gemengd met nog zo'n 2.000 kg krachtvoer per jaar. Om deze reden kan in hetzelfde bedrijf niet meer reservaatgrond worden opgenomen, er is immers niet méér van dat kuilgras nodig. Staatsbosbeheer zal in de toekomst daarom proberen een tweede gelijkaardig bedrijf te starten, zodat meer terrein 'landbouwkundig' kan beheerd worden. Een gezond bedrijf wordt immers als basis beschouwd om

ook een dergelijk reservataatsbeheer te kunnen regelen.

Wat zéér belangrijk is, is dat alles op papier staat, als het ware 'van ei tot inkomen'. Dit is de enige manier om zo'n pilootbedrijf uit te testen en te toetsen aan andere bedrijven. De direkte bijsturing is slechts mogelijk op basis van cijfers.

Verdere experimenten

Binnenkort worden enkele nieuwe proeven op het bedrijf doorgevoerd. Zo zal nagegaan worden of een lichte stikstof-bemesting (kunstmest) na 15 juni zou kunnen. De weidevogels zijn dan immers al weg, botanisch zou het niet veel uitmaken. Het zou de boer economisch gezien wel meer ruimte geven.

En verder wil men een soort beloning voor natuurbeheer naar resultaat instellen. Betalen voor de produktie van natuur. Per gelukt broedsel zou een premie gegeven worden, afhankelijk van de soort. Gaande van 50 gulden voor Kievit en scholekster over 100 gulden voor grutto's wil men tot 250 gulden gaan voor bv. kemphaan en watersnip. Het gevaar is natuurlijk dat de boeren de vijand van de weidevogels gaan bestrijden (hermelijn, kiekendief). Afwachten wat dat wordt.

Akkerbouw in de Flevopolders

In de uitgestrekte landschappen van de IJsselmeerpolders (Flevoland) bevindt zich een unieke boerderij. Nabij Nagele wordt er door het PAGV (Proefstation voor Akkerbouw en Groententeelt in Vollegrond) reeds sinds 1979 een bedrijf uitgbaat waar drie verschillende bedrijfssystemen ontwikkeld en met mekaar vergeleken worden. O.B.S. ('Ontwikkeling Bedrijfssystemen' zoals het proefbedrijf officieel heet) kwam oorspronkelijk tot stand onder druk van 'milieubewuste krachten' die vonden dat de overheid ook de biologische landbouw wel eens met onderzoek mocht ondersteunen. Er kwam een B-D bedrijfssysteem (Bio-dynamisch), aangevuld met een gangbaar systeem, als referentiebedrijf.

Omstreeks die tijd was -theoretisch althans- een systeem in ontwikkeling dat de voordelen van de biologische landbouw en de gangbare landbouw wou combineren: zo milieuvriendelijk mogelijk produceren maar toch de economische rendabiliteit van de gangbare landbouw evenaren. Het nieuwe systeem is ondertussen 'bekend' geworden als de geïntegreerde landbouw of landbouw met verbréde doelstelling. Omdat er onmiskenbaar indicaties waren dat er in dit systeem muziek zat, heeft men ook de geïntegreerde landbouw in de opzet van het bedrijf opgenomen om het in de praktijk uit te testen.

Ontwikkelen en vergelijken

Het proefbedrijf draait nu bijna 10 jaar. Hoofddoel is het ontwikkelen en vergelijken van de drie bedrijven, wat uiteraard heel wat meetwerk met zich meebrengt. Bodemvruchtbaarheid, opbrengsten, arbeidsinzet, chemische boekhouding, alles wordt geteld, gewogen of gemeten, tot zelfs de bodemuitspoeling toe.

Zowel het gangbare als het geïntegreerde systeem kunnen over 17 ha beschikken en zijn aan dezelfde 4-jarige rotatie onderworpen: aardappelen, groenten (ui, winterpeen en erwten), suikerbieten en wintertarwe. Omwille van de vergelijkbaarheid wordt de rotatie van het geïntegreerde bedrijfsge-deelte niet uitgebreid, hoewel dat in functie van de ziektepreventie wel wenselijk zou zijn.

Het BD-bedrijf heeft 22 ha ter beschikking. Omwille van de kringloop der voedingsstoffen is dit een gemengd bedrijf. En daar hier totaal geen chemische bestrijdingsmiddelen worden gebruikt is een lange vruchtwisseling (11 jaar) noodzakelijk. Essentieel hierin is een afwisseling van grasland en akkerbouw. De basis van de rotatie is een 3 jarige-graasweide waar de bodemvruchtbaarheid wordt opgebouwd met stalmest en door stikstofbinding (tot 300 kg N/ha/jaar) van de massaal ingezaaide klaver. Dit geeft een goeie startpositie voor de gewassen die erna komen: aardappelen, wintertarwe, voederbieten

en winterpeen. Hierna begint de bodemvruchtbaarheid terug te lopen. Een jaar erwten (die zelf hun stikstof binden) kan nog, maar dan is het weer tijd voor grasland.

Ook door de raskeuze worden ziekten of plagen tegengegaan. Zo gebruikt men bv. het aardappelras SANTE dat veel sterker is dan het gevoelige BINTJE dat in Nederland (en ook bij ons) gebruikelijk is. Dit ras is resistent tegen aardappelmoehoe, tegen het cysteraaltje en alle non-persistente virussen. Verder is het even productief als Bintje (35 ton/ha), alleen is de gebruikswaarde iets kleiner. Als de preventieve zorgen door rotatie, raskeuze en verlaagde stikstofbemesting niet helpen worden milieuvriendelijke bestrijdingsmiddelen ingezet: schoffelen en wegslaan of wegbranden van onkruid met moderne, geavanceerde machines (mechanisch) of biologische methodes zoals de steriele mannetjesteknik (bv. tegen de uienvlieg).

Kombinatie van doelstellingen

De resultaten die met betrekking tot het voorkomen en bestrijden van ziekten en plagen in het BD-bedrijf bereikt worden, zijn uitermate belangrijk voor het geïntegreerde systeem. Ook hier zal de preventie van plagen en ziekten primeren en worden indien mogelijk, bij voorkeur biologische en mechanische methodes gebruikt. En liefst zo snel mogelijk zodat veel gewasinspektie nodig is. Pas in noodsituaties wordt chemisch ingegrepen. In dat geval wordt zorgvuldig gescreend welke middelen worden ingezet. Door-slaggevende criteria bij de keuze zijn specificiteit, veiligheid en effectiviteit. Een goeie timing en een nauwkeurige spuittechniek zijn echter minstens even belangrijk.

De noodsituaties worden bepaald aan de hand van bestrijdingsdrempels. Pas als deze overschreden worden (m.a.w. als het gewas dreigt verloren te gaan of meer schade op te lopen dan de behandeling zal kosten) acht men een bestrijding economisch verantwoord.

Hieruit blijkt duidelijk de combinatie van doelstellingen in de geïntegreerde landbouw. De emissie van pesticiden naar buiten wordt tot een minimum beperkt maar toch wordt een economische rendabiliteit niet uit het oog verloren.

Overtuigende resultaten

De evolutie van de gangbare landbouw na de Tweede Wereldoorlog werd reeds veelvuldig beschreven. Het komt neer op een onstuitbare opwaartse spiraal: door alsmaar duurder wordende produktiemiddelen werden boeren verplicht steeds meer te produceren om hetzelfde te verdienen. Die intensivering heeft de nodige milieuproblemen met zich meegebracht en bedreigt zelfs de duurzaamheid van de landbouwkundige produktie. Bijna niet te bestrijden plagen, erosie, pesticiden in het grondwater, vermist; de problemen zijn duidelijk. Het is o.a. hiervoor dat OBS al bijna 10 jaar oplossingen zoekt. Met de beschreven geïntegreerde bedrijfsvoering begint het proefbedrijf uitstekende resultaten af te leveren. Het uitgangspunt is de 'duivelsspiraal' van intensifiëring doorbreken door de kosten te verlagen. Zo moeten boeren niet steeds méér produceren en kan er zo misschien meer economische ruimte én dus overlevingskansen voor individuele boeren komen. In de praktijk betekent dit op bedrijfsniveau: zo weinig mogelijk energie, grondstoffen (kunstmest, veevoeder, aardolie,...) en bestrijdingsmiddelen gebruiken. Met het beperken van de emissie van mineralen en bestrijdingsmiddelen uit het landbouwsysteem streeft men de 'milieukwaliteitsdoelstelling' na, bv. door het milieuvriendelijk aanwenden van optimale hoeveelheden organische mest (onmiddellijk inwerken, groenbemester).

Ingenieur Wijnands, koördinator van het proefbedrijf noemt de resultaten "kei-overtuigend". Het geïntegreerde bedrijf gebruikt slechts 1/3 van de gangbare hoeveelheid stikstofkunstmest en slechts 40% van de gangbare hoeveelheid pesticiden. Als wordt vergeleken met gangbare bedrijven die hun grond ontsmetten is dat nog slechts 7%. In kosten uitgedrukt bespaart men zo tot 160 gulden/ha op meststoffen en 260 gulden/ha op pesticiden (het mindere loonwerk niet meegerekend). De ongeveer 10% lagere opbrengsten worden daardoor meer dan gecompenseerd. Het nettoresultaat bedraagt voor de periode 1984-1986 een paar honderd gulden/ha meer dan op het gangbaar bedrijf. Voor OBS is deze geïntegreerde landbouw rationeler dan de gangbare landbouw die in de huidige omstandigheden zelfs achterhaald wordt genoemd.

Introductie in de praktijk

Uiteindelijk is dit proefbedrijf opgezet voor de praktijk. De goede resultaten die geboekt zijn moeten daar dan ook naartoe. Dat is waar OBS momenteel sterk mee bezig is. Er worden handleidingen geschreven en de voorlichting wordt er bij betrokken. Om deze bedrijfsvoering in de praktijk te introduceren is het immers noodzakelijk de landbouwers een ander kennisniveau te bezorgen. En vooral er voor te zorgen dat de hele benadering, de manier van denken wordt overgenomen. Het heeft geen zin vrijblijvend links en rechts enkele elementjes uit het concept te lichten. Zo gaat het 'geïntegreerde' karakter verloren.

De interesse vanuit landbouwkringen is er alleszins. Sinds begin dit jaar wordt het proefbedrijf voor 50% meegefinancierd door het landbouwbedrijfsleven. En ondertussen werden nieuwe geïntegreerde proefbedrijven opgezet die deze resultaten ook voor zandgronden (de Peel) en voor veengronden trachten te realiseren.

In het voorjaar volgden een 20-tal boeren een cursus rond geïntegreerde landbouw, het grootste deel van hen is bereid om over te schakelen. Mits de nodige steun van de bedrijfsvoorlichting wel te verstaan, maar ook de gangbare landbouwers kunnen nog moeilijk zonder die voorlichting. Dat maakt natuurlijk dat samen met de landbouwers ook de agrarische voorlichtingscentra bereid moeten zijn 'over te schakelen'. Belangrijk is dat landbouwers vertrouwen moeten hebben in de manier van denken en de aangeboden oplossingen. En dat kan pas echt als ook de voorlichters achter geïntegreerde landbouw staan.

Luc Goeteyn

NOGMAALS OVER HET JAAR...

De Raad van de Europese Gemeenschappen spreekt in een resolutie van 3 mei jl. zijn voldoening uit over de weerklank en de uitwerking van het Europese Jaar van het Milieu in de Gemeenschap. Bij een groot aantal beleidsfunctionarissen van centrale overheden en maatschappelijke organisaties, alsmede bij een groot deel van de publieke opinie in Europa, met name de jongeren, is op dit punt meer begrip gewekt.

Daarbij is de Raad verheugd dat de manifestaties die rond konkrete projekten opgezet werden op gedecentralizeerde wijze werden georganiseerd, waardoor talrijke regionale en plaatselijke organisaties van de Gemeenschap konden deelnemen. Ook werden grote inspanningen geleverd om in het bijzonder projekten van Europese, multinationale of bilaterale aard te bevorderen en om het bedrijfsleven bij het Europese Jaar van het Milieu te betrekken. Ook derde landen hebben zich bij het Europese Jaar van het Milieu aangesloten en de Commissie heeft informatie-, scholings- en voorlichtingsprojekten opgezet voor ontwikkelingslanden.

De Raad van de Europese Gemeenschappen verwacht dat de tijdens het Europese Jaar van het Milieu ingezette informatie- en voorlichtings-akties nog een lange nawerking zullen hebben en zullen leiden tot positieve effecten en konkrete vorderingen ten bate van de bescherming van het milieu en de leefkwaliteit. De Raad vraagt de Commissie bij haar informatie- en scholingswerk rekening te houden met de tijdens het afgelopen jaar opgedane ervaring en de noodzaak om samen te werken met de lidstaten en daarbij al dan niet andere organismen te betrekken.

De Raad verzoekt de lidstaten om in samenwerking met de betrokken groeperingen en de Commissie verder te werken ter verwezenlijking van de doelstellingen die aan het Europese Jaar van het Milieu ten grondslag hebben gelegen.

AFVAL-EXPORT

Begin juni verzochten de Bond Beter Leefmilieu en de Nederlandse zustervereniging Stichting Natuur en Milieu de respectieve milieuministers Mevrouw Smet en de heer Nijpels om de export van afval naar landen buiten de EG op de Milieuraad van 16 juni aan de orde te stellen. De verwerpelijke export naar met name Derde Wereld-landen dreigt, zo blijkt uit recente berichten, sterk te gaan toenemen. Dit vormt niet alleen een bedreiging voor het milieu van de importlanden maar ook voor het mondiale milieu.

Zo is controle op de uiteindelijke bestemming van afval dat de EG verlaat zeer moeilijk, zo niet onmogelijk.

Uit de in het nieuws gekomen plannen om afval naar Afrikaanse landen te exporteren blijkt duidelijk dat de EG-richtlijnen betreffende de grensoverschrijdende overbrenging van gevaarlijke afvalstoffen (m.n. 86/279/EEG) ontoereikend zijn om dit soort afvalexporten te voorkomen. Snelle aanpassing van deze regelgeving is dan ook dringend noodzakelijk.

Naar onze mening dient de EG op korte termijn bij verordening een verbod uit te vaardigen op de export van gevaarlijke afvalstoffen naar landen buiten de EG.

Afval kan naar de mening van de milieuverenigingen niet worden beschouwd als een vrij verhandelbaar goed. Het wordt hoog tijd dat het uitgangspunt dat op het gebied van de afvalverwijdering de principes van de vrije markt van toepassing zouden moeten zijn wordt verlaten. Dit uitgangspunt leidt tot op de dag van vandaag tot grote milieuproblemen. Niet in de eerste plaats omdat het bij een in principe vrije export zeer moeilijk, zo niet onmogelijk is om goede afvalverwijderingssystemen in een land op te zetten.

Afval dient primair in de lidstaat van herkomst te worden verwijderd. Als dit niet mogelijk is dienen lidstaten in samenwerking goede verwerkingsmogelijkheden te realiseren. Als de EG niet in staat zou zijn om haar afval op behoorlijke wijze te verwerken, dan zijn Derde Wereld-landen dat zeker niet. Indien afval dan toch naar deze landen wordt geëxporteerd, dan is dat immoreel.

De plannen voor de export van grote hoeveelheden gevaarlijk afval naar Derde Wereld-landen tonen ook weer eens aan dat het met de afvalverwijdering in de EG nog slecht is gesteld.

Gekonstateerd moet worden dat het EG-afvalstoffenbeleid en de aandacht die de Europese Commissie daaraan geeft volstrekt onvoldoende zijn om de huidige afvalproblematiek op te kunnen lossen. Dit geldt met name ook voor de afvalpreventie, een zaak waaraan ook op EG-niveau moet worden gewerkt.

Naar de mening van de milieuverenigingen dient de raad dan ook tevens te besluiten tot een hogere prioriteit voor afval in het EG-milieubeleid en de Commissie op te dragen een taakstellend actieplan afvalpreventie op te stellen.

AFVALOLIE

een onderschat probleem

1985 - Op 15 januari ontploft in een flatgebouw te Rennes een transformator. De bewoners moeten het pand ijlings verlaten, met achterlating van al hun meubels en bezittingen.

1986 - Bij een analyse van afvalolie, uitgevoerd door Test-Aankoop, blijkt dat afvalolie die te koop is bij afvalolie-inzamelaars, in ruim de helft van de gevallen niet voldoet aan de opgelegde normen. Meestal is het pcb-gehalte te hoog. Test-Aankoop eist dat het gebruik van dergelijke olie door de glastuinbouw en wasserijen wordt verboden. Verontreinigde afvalolie mag enkel in speciaal uitgeruste ovens worden verbrand.

1987 - In het najaar worden bij de firma Copal te Erembodegem hoge concentraties giftige afvalstoffen ontdekt in afvalolie. De firma Smet-Jet uit Oevel (ook al niet van onberispelijk gedrag) krijgt van de gouverneur van de provincie Antwerpen opdracht het zaakje, in totaal 500.000 liter, naar Rotterdam over te brengen voor verbranding in een speciaal daartoe uitgeruste oven.

1988 - In april worden bij Copal opnieuw giftige stoffen ontdekt in de afvalolie.

Olie

Afvalolie is in ons landje een van de zwarte gaten waarlangs giftig afval ongezien kan verdwijnen. Dat bij de verbranding van dergelijke oliën het milieu en de volksgezondheid ernstig in het gedrang komen, zal de op winst beluste afvalmafia een zorg zijn, gezien de schadelijke effecten slechts op langere termijn zichtbaar worden.

Er zijn twee typen afvalolie in de handel: afvalolie vermengd met water en afvalolie die praktisch geen water bevat. De waterachtige oliën zijn voornamelijk afkomstig uit de metaalverwerkende industrie (boor- en snijoliën) en van het reinigen van olietanks. De waterarme oliën bestaan dan weer uit afgewerkte motorolie, smeerolie, kompressor- en transformatorolie.

Terwijl de afvalolie in grote hoeveelheden illegaal geloosd wordt via de riolering of het oppervlaktewater, wordt motorolie ook vaak, al dan niet vermengd met ander afval, met het gewone huisvuil gedumpt. Veel doe-het-zelvers weten immers geen blijf met oude motorolie. Natuurlijk bestaat er wel de theoretische mogelijkheid je afgewerkte olie in te leveren bij de garagist om de hoek. In de praktijk is dat moeilijk haalbaar. Je onttrekt de garagist al een deel van zijn moeizaam verdiende boterham, en dan zou je hem ook nog moeten opscheppen met het afval, is een veel gehoord argument. De garagisten zelf gebruiken dikwijls olietanks, om de afgewerkte olie kwijt te raken. Een milieuvriendelijke oplossing is dat niet. Niet alleen komen de verontreinigingen van de olie zo vrijuit in het milieu terecht, ook is de controle op de kwaliteit van de oude olie nauwelijks bestaande. En die controle is belangrijk omdat bij afvalolie dikwijls solventen worden gekieperd, of resten remvloeistof, een synthetische olie, in tegenstelling tot de gewone minerale oliën. Op dit ogenblik is het nog niet helemaal duidelijk wat het effect van dergelijke

remvloeistof is bij verbranding. Het ligt echter voor de hand dat de vele additieven - ook gewone smeerolie bevat trouwens hoe langer hoe meer additieven - niet onschadelijk zijn voor het milieu. Ook het effect van deze additieven op een eventuele recycling is nog niet afdoende bestudeerd.

Naast de verbrandingspraktijken van garagisten wordt een groot deel van de olie die door erkende inzamelaars wordt opgehaald, doorverkocht aan tuinders en wasserijen, terwijl de rest op schepen verstookt wordt. Uit studies van de Nederlandse overheid, die bij ons bevestigd worden door de analyses van Test-Aankoop, blijkt dat deze afvalolie in feite niet in aanmerking komt voor verbranding, omdat ze allerlei gevaarlijke verontreinigingen bevat. De belangrijkste daarvan zijn wellicht de zware metalen, die in de motorolie komen door motorslijtage, via de benzine (antiklop-middelen als lood), of van produkten die gebruikt worden als anti-oxidatiemiddelen. De zware metalen in de afgewerkte olie nemen toe, omdat steeds meer kilometers worden gereden tussen verversingsbeurten. Het gaat dan voornamelijk om lood, tin, nikkel, vanadium, kwik, chroom, koper, cadmium en zink. Afhankelijk van het type kachel komt ongeveer de helft van de zware metalen bij verbranding in de buitenlucht terecht. De rest van de zware metalen blijft achter in de assen. Die zijn daardoor zo verontreinigd, dat ze volgens de wetgeving eigenlijk dienen behandeld te worden als giftig afval. Meestal echter wordt deze as gewoon met het huisvuil afgevoerd, of gebruikt voor de verharding van opritten en dergelijke. Naast de zware metalen bevat afgewerkte olie ook polycyclische aromatische koolwaterstoffen die kankerverwekkend kunnen zijn voor de mens. Het gehalte aan PAK's zal in de komende jaren wellicht toenemen, omdat ze in veel hogere concentraties voorkomen in ongelode benzine. Een laatste deel van de

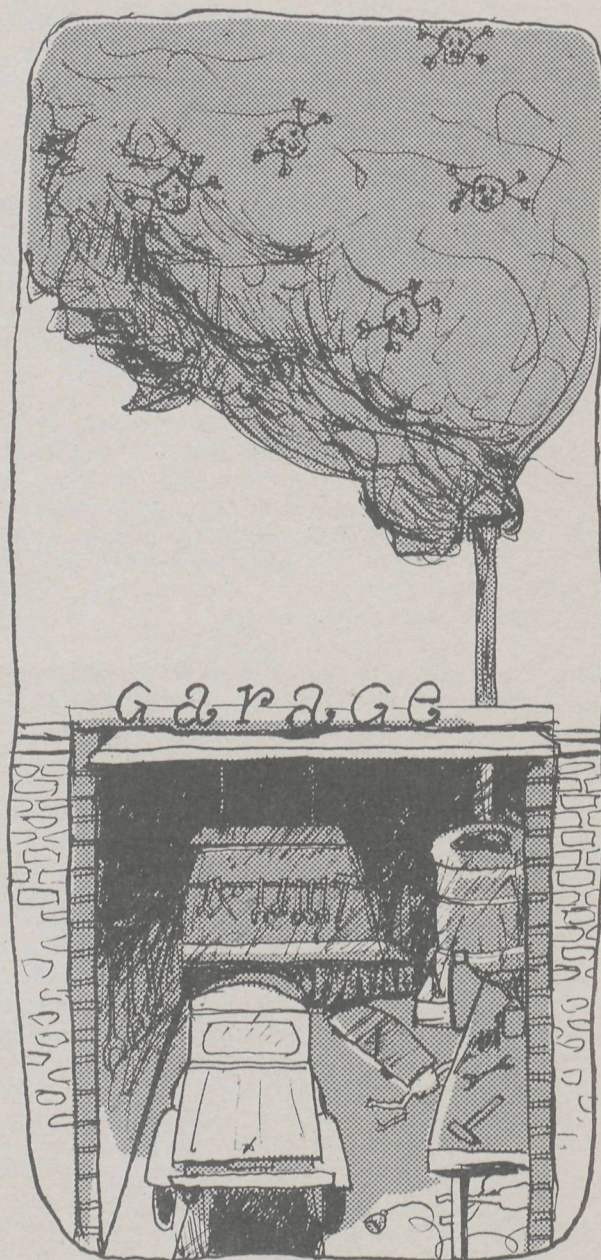
verontreiniging bestaat tenslotte uit gechloreerde koolwaterstoffen. Deze stoffen komen vooral in de afgewerkte olie voor door bijmenging met oplosmiddelen. In kleine kachels, zoals wij die bij garagehouders aantreffen kan daardoor bij verbranding dioxinevorming optreden. Vooral bij een niet optimale verbranding zouden in de kachels zelf dioxines kunnen ontstaan. Tenslotte stelde men ook in de omgeving van bedrijven ontoelaatbare concentraties zwaveldioxide vast, die, met de bijkomende vervuiling door andere bronnen, de normen ruimschoots overschrijden (in Nederland waren concentraties boven 10.000 microgram per uur geen uitzondering (uurgemiddelde bedraagt 830 microgram per m³ per uur.) In België werden bij onderzoek in garages volgende solventen aangetroffen: white spirit, toluen en thinner. Toevoeging van deze produkten dient meestal om het vlampunt van de afvalolie te verlagen, en is tevens, in de ogen van de garageisten in kwestie, een nette oplossing om van de verontreinigde solventen af te raken. In België wordt naar schatting 50 procent van alle afvalolie die vrijkomt in de garages, ter plekke, zonder verdere zuivering verbrand. Het zou voor Vlaanderen gaan om ongeveer 11.000 ton per jaar.

Veel schadelijker zijn echter de praktijken op zee. Een deel van de afvalolie wordt immers gewoon doorverkocht als bunkerolie. Niet alleen is de controle aan de wal op de verkoop van deze produkten onvoldoende, veel schepen maken er ook een methode van om op zee, buiten het rechtsgebied van het vasteland, de afvalolie, nu bunkerolie geheten, aan te lengen met allerlei chemisch afval, om de brandbaarheid van het produkt te verbeteren en op goedkope wijze aan brandstof te raken. Wettelijk mag afvalolie met een hoog chloorgehalte (1-3%), aangelengd met grote hoeveelheden zware stookolie verkocht worden als bunkerfuel voor zware zeeschepen. Deze vermenging, of blending mag enkel gebeuren door gespecialiseerde brandstofbunkeringsbedrijven. De kwaliteitseisen die hier gehanteerd worden, zijn echter uitsluitend opgesteld door de fabrikanten van dieselmotoren. Meestal gebeurt het blenden van stookolie echter op zee, onder het wakend oog van de doeane.

Wetgeving

In het Vlaamse Gewest is sinds 1985, in navolging van de Europese Richtlijn van 16 juni 1975, een wetgeving van kracht die de Vlaamse Overheid de nodige mogelijkheden verschaft om op een efficiënte manier een afvaloliebeleid te voeren. Dit dekreet steunt vooral op een aantal basisprincipes: het stortverbod van afvalolie, de vergunningsplicht voor inrichtingen die afvalstoffen verwijderen, en de verplichting afvalolie af te geven aan een vergunde inrichting. Hoewel de hele afvaloliewetgeving de mogelijkheid biedt

om uitwassen te voorkomen, blijkt in de praktijk dat het vooral ontbreekt aan een sluitende controle. Zonder onverwachte, grondige controles zijn wanpraktijken niet uit te sluiten. Ook het beleid op zee ontsnapt tot op heden aan de Wetgever. De kwaliteit van bunkerolie voor schepen dient, middels nationale en internationale verordeningen, nauwlettend in het oog te worden gehouden. Daarbij dient men af te stappen van het, alleszins voor het milieu ongezonde principe, afvalolie te verbranden.

Alternatieven

Het is zeer goed mogelijk afgewerkte olie te herwerken tot bruikbare olie door reraffinage. Vooral smeeroïën zijn hiervoor uitermate geschikt. Uit iedere ton afgewerkte smeeroïe kan men een halve ton smeeroïe van goede kwaliteit winnen. Normaal heeft men voor een ton smeeroïe ruim 5 ton verse olie nodig. De firma Phillips Petroleum ontwikkelde een reraffinagesysteem op basis van destillatie/hydrogenering en chemische raffinage, een proces dat onder normale markt-omstandigheden al rendabel is. Om echter daadwerkelijk te komen tot een reraffinage, is een overheidsinterventie dringend gewenst. Dit kan bijvoorbeeld door het invoeren van heffingen op zogenaamde maagdelijke olie, waardoor de gerecycleerde olie meer rendabel wordt. Belangrijk daarnaast is ook dat er een goed systeem wordt

ontwikkeld voor het bewerken van afval uit de reraffinage. In principe kan deze afval, omwille van de hoge concentraties verontreinigde stoffen, niet zonder meer gebruikt worden bij verbrandingsprocessen. Daarnaast mag ook het inzamelen van afvaloliën niet uit het oog verloren worden. Zo moeten garagisten en slopers van auto's beter gemotiveerd worden om hun oliën te laten inzamelen. Ook voor de doe-het-zelver moeten in heel het land olie-inzamelpunten, los van de garages, opgesteld worden. Dit is de enige garantie voor een maximale inzamelingscapaciteit en een mogelijkheid om tot een maximaal rendement te komen bij de reraffinage, waarbij de schade aan het milieu zo klein mogelijk blijft.

Peter Vanhoutte

•ADVERTENTIE•

the **World**
e Choose

European Festival

HEIZEL - PALEIS 7

23.24.25 sept 88

10 - 20 u

Beurs voor Menselijke Waarden en de Kwaliteit van het Leven

Of u nu verantwoordelijke bent van een VZW, van een onderneming, een NGO, een publieke instelling of van een ministerie... indien u zich betrokken voelt bij het ethisch, menselijk en kwalitatief aspect van uw werk, is dit een gelegenheid om uw ervaringen uit te wisselen op het gebied van creatieve vernieuwingen die hun nut en doelmatigheid hebben bewezen voor de verbetering van de kwaliteit van het leven.

Werk mee aan de opbouw van het Europa der Waarden.

Deze 2e beurs van de Kwaliteit van het Leven en de Menselijke Waarden zal bestaan uit stands, tentoonstellingen, voordrachten en verschillende animaties rond de thema's **gezondheid - natuurvoeding - milieu - aangepaste technologieën - opvoeding - persoonlijke ontwikkeling - derde wereld - sociale vernieuwingen - vrede en ontwapening.**

Terzelfdertijd : - Colloquium en Beurs voor Sociale Vernieuwingen;
- Europees Forum voor Vredesopvoeding.

Wij zenden een 'dossier voor de exposant' op eenvoudige aanvraag.

Voor alle inlichtingen : **VZW DE BOOG, Waterloo se steenweg 4,
B-1640 St. Genesius Rode, België. Tel. 32/2/358.45.51**

DE WERELD DIE WIJ KIEZEN

ALGEN IN DE SOEP

Oostende. Het strand ligt er verlaten bij onder een koude januarizon. De zee ebt langzaam weg en stelt behalve weekdieren, geslepen stenen en schelpen een rariteitenkabinet tentoon. Een kijkje in de wereld der strandjutters: lege petflessen, zwarte bodems van colaflessen, dopjes van spaflessen, klodders zwartgroene teer, merkwaardig veel detergentverpakkingen, blikjes, flarden zwerfplastic, lange stukken oranje kabel, wellicht overschot van gescheurde netten, dikwijls verstrikken zij nauwelijks herkenbare resten zeevogels. Op sommige stukken strand ligt zoveel rotzooi, dat enkel een bulldozer het zand terug het zuiders reclame-aanschijn kan geven, dat zoveel baders lokt.

De Noordzee bestaat uit een complex ecosysteem. We moeten een onderscheid maken tussen de waterfase en de bodem. In deze twee polen speelt het leven zich af, zegt de marine bioloog Nic Smol: "Als wij de voornaamste groepen bekijken binnen dat ecosysteem Noordzee, onderscheiden wij enerzijds het plankton, dus die organismen die zweven in de waterfase. Daarin wordt dan nog een onderscheid gemaakt tussen het plantaardig plankton of fytoplankton, die het zonlicht absorberen, aan fotosynthese doen, en die worden gegeten of begraaasd door het dierlijk plankton, het zoöplankton. Alle twee de soorten vormen schakels in de waterfase. Daarnaast hebben wij de bodemorganismen, ook het benthos genaamd, dat zijn precies de dieren die in of op het sediment leven. Daarnaast hebben wij ook de vissen en daar kunnen wij een onderscheid maken in de bodemvissen, dat zijn voornamelijk de platvissen, en de vissen die in de waterfase leven. Als laatste groep hebben wij dan de vogels en de zeezoogdieren of de warmbloedigen."

Door verontreiniging van water en bodem treden verstoringen op in het ecosysteem Noordzee. Wij vroegen aan professor Van Grieken van de Universitaire Instellingen Antwerpen, hoe erg het met de vervuiling gesteld is: "Het is niet gemakkelijk om u daar een exakt beeld van te geven, om nu te zeggen hoe kwantitatief het allemaal is. Wat de vervuiling van de Noordzee en meer in het algemeen de vervuiling van de oceanen betreft zijn er mensen die zeer extreme standpunten innemen. Zeer bekende oceanografen zeggen dat er binnen 15 jaar geen leven meer mogelijk zal zijn in zee, hetgeen natuurlijk zeer dramatisch is. Maar dat zeiden die bekende oceanografen ook al twintig jaar geleden. Anderzijds zijn er mensen die zeggen: de zeeën zijn zo enorm groot. Tweederde van ons aardoppervlak, gemiddeld 4 km diep, dus 1 miljard km³, dat kunnen wij niet werkelijk op een belangrijke manier vervuilen, hoezeer wij ook ons best zouden doen. Nu, in die optimistische visie vergeten die mensen twee zaken. Ten eerste is het niet zo dat het volume van de zee als zodanig belangrijk is, alleen de kustwa-

teren zijn belangrijk. Het is alleen langs de kust dat er leven is, omdat daar in ondiepe zeeën en bij opwaartse stromen, tegelijkertijd voedingsstoffen en zonlicht aanwezig zijn, die noodzakelijk zijn voor de productie, de vorming van de basis van de voedselketen in zee. Het is langs de kuststroken dat men de broedplaatsen vindt van alle vissen. Het is langs de kuststroken dat de pollutie plaatsvindt. Het is in de kuststroken dat wij de nefaste gevolgen van die pollutie zouden kunnen ondergaan. Een tweede aspect dat die optimistische visie vergeet is dat er accumulatie optreedt van persistente (niet afbreekbare) polluenten (zoals zware metalen bijvoorbeeld en gechloreerde koolwaterstoffen) in de verschillende stappen van de voedselketen: wat misschien een onschuldige verhoging in de concentratie aan polluenten is in water, kan uiteindelijk leiden tot een belangrijke pollutie op het einde van de voedselketen. Het leven in de zee is immers gebaseerd op een keten die begint met fotosynthese van het fytoplankton, dat wordt gegraasd door zoöplankton. Die worden dan weer opgegeten door kleinere vissen en door grotere vissen. Op het einde van de voedselketen staan de watervogels en de mensen bijvoorbeeld. Die stappen in dat voedselproces zijn weinig efficiënt. Elk organisme eet veel meer dan het groeit, met als gevolg dat er dus accumulatie kan optreden van persistente polluenten, die op het einde van de voedselketen een belangrijk niveau kunnen bereiken.

Gevolgen

Wanneer we de gevolgen van de verontreiniging van de Noordzee willen bestuderen, moeten we een onderscheid maken tussen verschillende soorten stoffen. Enerzijds krijgen we te maken met organische en anorganische stoffen, anderzijds met afbreekbare en niet afbreekbare stoffen. Wat de anorganische stoffen betreft, dat zijn o.a. de nutriënten zoals stikstof en fosfor, die van nature in het milieu voorkomen. Toch loopt het daarmee grondig fout, meent Nic Smol: "Bij overmatige input van nutriënten, manifesteert zich voornamelijk aan de kustzone, een abnormale

groei van het plantaardig plankton (zgn. 'waterbloei') en binnen die abnormale groei zien wij dat er een soortenverschuiving optreedt naar een dominantie van één bepaalde soort, (fylosystis). Het ergste daarbij is dat die fylosystis nu precies een soort is die niet optimaal opgegeten wordt door het zoöplankton, en anderzijds dat zo een abnormale bloei ook lokale zuurstoftekorten oproept. Vooral in de Duitse Bocht leidt die extreme bloei geregeld tot problemen. Het fytoplankton verplaatst zich met de stromingen en komt zo terecht in die Duitse Bocht, waar het blijft hangen, omdat daar de stromingen heel wat minder zijn. Dat betekent dat die Duitse Bocht daar ook onderhevig is aan een zuurstoftekort door het afsterven van het fytoplankton.

Volgens Professor Van Grieken zijn er aanduidingen dat ook het autoverkeer een rol speelt bij deze verstoring van het ecosysteem: "Een zeer recente suggestie van een Noorse onderzoeksgroep is dat een deel van die eutrofiëring van de Noordzee van atmosferische oorsprong zou zijn. Zij denken dat stikstofoxyden, afkomstig van verbrandingsprocessen, vooral dan van het verkeer (auto-uitlaatgassen), uit Engeland bijvoorbeeld, boven de Noordzee zachtjesaan worden getransformeerd tot nitraten die in zee vallen en naast het nitraat van de rivieren een zeer belangrijke bijdrage leveren tot de lokale eutrofiëring, die één van de grote problemen is van de Noordzee. Net zoals dit het geval was bij de gevolgen van de zure neerslag, zijn ook nu de Skandinavische landen als eerste de klos van een reeds lang voorspeld milieuprobleem. Door een algenbloei in juni 11. zijn hun viskweekgebieden voor minstens twee jaar onbruikbaar.

Zware metalen

Naast de nutriënten bedreigen vooral de zware metalen de leefbaarheid van de Noordzee. Een aantal zware metalen, zoals koper, komen van nature voor in de levende organismen, maar dan in heel minieme hoeveelheden (spore-elementen). Daarnaast zijn er andere zware metalen, zoals kwik en cadmium, die niet, of in zeer lage concentraties in het natuurlijke milieu voorkomen. Zij zijn reeds bij zeer lage concentraties toxisch voor het milieu en voor de mens. Mariene biologe Nic Smol verduidelijkt waarom zware metalen een bedreiging vormen voor het leven in de Noordzee, en tenslotte zelfs voor de mens: "Het probleem bij die zware metalen is dat zij zich kunnen accumuleren in de organismen. Accumuleren via rechtstreekse opname uit het water, of verder nog door voedselopname van organismen die al besmet zijn met die zware metalen. En wanneer dat proces zo doorgaat in de voedselketen, kan dat toch enig gevaar opleveren voor die toppredatoren, de zeezoogdieren en de mens. Wat de Noordzee betreft kunnen we nog niet met zekerheid stellen dat er al echt gevaar is in verband met die zware metalen.

Als we naar de bodemfauna kijken, voornamelijk van de kustzone, merken we dat de bodemdieren van de kustzone nog wel in belangrijke aantallen voorkomen, maar het soortenspektrum is zeer sterk verarmd in vergelijking met de open zeezone.

Voor de heer Vyncke, hoofd van de afdeling Biologie en Viskwaliteit van het Rijksstation voor Zeevisserij te Oostende is de aanwezigheid van zware metalen een reden om de konsumptievis nauwgezet te controleren: "Wat betreft kwik en cadmium stellen wij vast dat er bij de meeste vissoorten een dalende trend is de laatste jaren. Bij de andere zware metalen is dat niet zo duidelijk, maar wij kunnen in ieder geval besluiten dat er geen stijging is. Ik denk dat deze vaststellingen zeer belangrijk zijn met het oog op de maatregelen die aan land worden getroffen om de hoeveelheden kwik en cadmium te beperken. Deze maatregelen doen hun effect al voelen op zee."

PCB's

Niet alleen anorganische stoffen, ook organische stoffen veroorzaken verontreiniging van de Noordzee. Een aantal van die organische stoffen zijn afbreekbaar, zoals bijvoorbeeld de koolwaterstoffen (KWS) die voorkomen in olie. De afbraak van deze KWS levert normaal in onze gematigde streken geen problemen op. Naast deze, relatief ongevaarlijke afbreekbare organische stoffen, komen echter ook niet afbreekbare organische materialen voor in de Noordzee, zegt Nic Smol: "Deze stoffen vormen een groter gevaar, temeer daar heel wat van die stoffen toxisch zijn in zeer lage concentraties, zoals bijvoorbeeld de pcb's (polychloorbifenylen). Het effect van die pcb's heeft zich al gemanifesteerd op het ecosysteem: de zeehondenpopulatie is drastisch achteruit gegaan en onderzoek heeft met grote zekerheid uitgewezen dat de pcb's daar voor het grootste gedeelte verantwoordelijk voor zijn. Het is namelijk zo dat die pcb's een invloed hebben op de voortplanting van die dieren. Op die manier hebben de zeehonden al minder nakomelingen, voeg daarbij nog enkele factoren als pollutie of minder voedselaanbod, en het resultaat is dat de zeehondenpopulatie volledig in mekaar stort.

Ook voor onze gezondheid kunnen de pcb's gevaarlijk zijn. Daarom controleert het Rijksstation voor Zeevisserij regelmatig het gehalte aan pcb's in vis en weekdieren. Volgens de heer Vyncke lijkt het gehalte aan pcb's zich te stabiliseren: "Wat de organische contaminanten betreft, de belangrijkste groep daarin zijn de pcb's, daar stellen we een status quo vast, er is geen stijging, er is geen vermindering of toch geen duidelijke trend. Over die pcb's kunnen we zeggen dat de gemiddelde waarden die gevonden worden, de internationale norm niet overschrijden, met

uitzondering van de wilde mosselen waar het pcb-gehalte hoger is.

Radioactiviteit

Een andere vorm van verontreiniging zijn de radioactieve stoffen. Zij zijn in kleine hoeveelheden in het Noordzeemilieu aanwezig. Het gaat om stoffen met een lage radioactiviteit, die niet te vergelijken zijn met bijvoorbeeld plutonium, wat een zeer giftige, hoograadioactieve stof is. Dit betekent echter niet dat er niets aan de hand is, meent Nic Smol: "Wel stellen we vast dat bijvoorbeeld de concentratie van die radioactieve stoffen hoger ligt in het westelijk gedeelte van onze kust, dan in het oostelijk gedeelte. Men heeft een onderzoek verricht in Nederland, en men heeft daar duidelijk de aanwezigheid van radioactieve stoffen kunnen vaststellen, die in feite afkomstig zijn van de opwerkingsfabriek La Hague en de kerncentrale van Gravelines in Noord-Frankrijk, dus dicht bij onze kust."

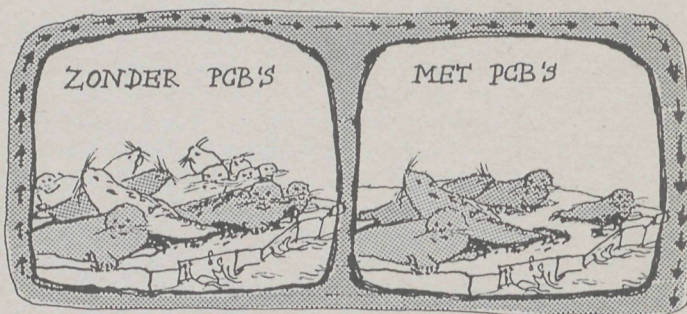
Frisse duik

Wie denkt in onze Noordzee tijdens de vakantie een verfrissend bad te nemen, moet opletten. Riolerings die in zee uitmonden veroorzaken immers een bacteriële verontreiniging die gevaar kan opleveren voor de mens, zegt Nic Smol: "Die riolerings veroorzaken een toename van enkele schadelijke bacteriën, zoals de coli-bakterie, streptokokken, salmonella. Nu goed, die bacteriën bevinden zich in het strandwater of in de badzone en men heeft nu een kaart gemaakt waarbij aan steden sterretjes worden uitgedeeld naarmate het badwater nog gezond is. Toch veroorzaakt die verontreiniging nogal wat diarree bij de badgasten."

Niet alleen de mens, ook de mossel voelt zich niet zo goed bij dat vuile water. Nic Smol: "Men heeft onderzoek uitgevoerd naar stress bij mosselen, waaruit bleek dat de mosselen aan de Belgische kust, op golfbrekers en zo, dat die in feite continue in een stresssituatie leven. Men heeft proberen na te gaan waaraan dat zou kunnen te wijten zijn en men heeft gekonstateerd dat het gehalte aan zware metalen daar de laatste tijd niet meer gestegen is. Wel is het gehalte aan pcb's toegenomen en ook heeft men enige relatie kunnen vastleggen met de plaatselijke verontreiniging in de buurt van riolerings en dergelijke. Stress bij mosselen is hetzelfde als stress bij de mens. Het is een gevoel van onbehagen, een niet meer normaal functioneren van het metabolisme."

Niet alleen de mosselen, maar ook vissen zijn gevoelig voor stress; hetgeen zich uit in allerlei ziekten. In het Rijksstation voor Zeevisserij ver-

richt men sinds een zevental jaar onderzoek naar ziekteverschijnselen bij een aantal vissoorten. Volgens de heer Vyncke blijkt daaruit niet dat er in die periode een toename is vast te stellen van het aantal ziekteverschijnselen: een zeer laag percentage van de vis is inderdaad ziek. Meestal is dat één of twee percent, maar wij stellen geen vermeerdering vast in de tijd en

wij stellen ook geen (signifikante) verschillen vast tussen de diverse gebieden die wij bemonsteren.

Zo is er bijvoorbeeld geen enkele invloed vast te stellen van rechtstreekse lozingen van industriële afvalstoffen. De onderzoekers denken nu vooral in de richting van natuurlijke oorzaken voor deze visziekten. Men denkt concreet aan twee zaken, eerst en vooral de zogenaamde paaistress, dus te wijten aan de voortplantingscyclus van de vis en dan ook, en dat is iets dat nu meer wordt onderzocht, de overbevissingsstress. Als vissen laat ons zeggen, permanent moeten vluchten voor de mens, dan heeft dat ook een stresserende invloed op de vis, en een vis in stresstoestand is gemakkelijker vatbaar voor infecties."

Volgens Nic Smol echter zijn er sterke aanwijzingen in het ecosysteem dat er iets fout loopt met de vissen en dat de mens de hoofdverantwoordelijke is voor deze abnormale situatie: "Ik zou durven stellen dat de grootste fout ligt bij de overbevissing. Men beschuldigt soms wel eens de zeehonden als zijnde oorzaak van vermindering van visbestanden. Het is inderdaad zo dat vis het voedsel vormt van de zeehonden, maar als we het aantal vissen bekijken dat gevangen wordt door de mens of door de zeehond, is de impact van de zeehonden in vergelijking miniem. Natuurlijk, hoe kleiner de resterende populatie, hoe belangrijker in feite die concurrentie van de zeehond wordt, maar het hoofdprobleem ligt daar bij de overbevissing van de mens."

Peter Vanhoutte

B E R I C H T E N

"DE DOODE BEMDE"

Op 4 juni ll. werd het natuurreservaat 'De Dode Bemde' voor het publiek toegankelijk gesteld. Het gebied is gelegen in de Dijlevallei, een tiental km ten zuiden van Leuven, en groeide dankzij de vruchtbare samenwerking tussen 'De Vrienden van Heverleebos en Meerdaalwoud en B.N.V.R. uit tot een bijna 30 ha groot natuurreservaat.

Ten behoeve van de bezoeker werd een edukatief wandelpad met start vanaf het Kasteel-Hotel te Neerijse uitgestippeld, dat is aangeduid met gekleurde palen.

Informatie:

B.N.V.R. v.z.w.
Vautierstraat 29
1040 Brussel
02/648.37.46.

GV

WINDENERGIE IN OPMARS

Tijdens de voorbije jaren werden in het Amerikaanse Californië niet minder dan 16.600 windturbines geplaatst, met een gezamenlijke capaciteit van 1.400 megawatt. Dit vertegenwoordigt 15 procent van de elektriciteitsbehoeften van de wereldstad San Francisco. De kostprijs van een gemiddelde windturbine is sinds 1981 met twee derde gedaald tot 800 à 1.200 dollar per kilowatt. Dit betekent dat de installatie van windturbines vaak minder kost dan de installatie van een kolencentrale of kerncentrale met dezelfde capaciteit. Ook in India worden er ernstige inspanningen gedaan. Het windenergieprogramma aldaar voorziet de installatie van windturbines met een totale capaciteit van 5.000 megawatt tegen het jaar 2000.

DS

"RAPPORT DER EIGEN-WIJZEN"

Op 21 april ll. hielden AGALEV en ECOLO een perskonferentie "Hebben de wijzen dan niets geleerd?"; met als doel het geaktualiseerde rapport van de evaluatiecommissie te analyseren, de huidige politieke situatie i.v.m. kernenergie te schetsen en nieuwe voorstellen van De Groenen toe te lichten.

In de mate dat de experts die belast waren met de evaluatie van de kernenergie als middel van de elektriciteitsproductie dezelfde zijn die 12 jaar geleden het kernenergieprogramma van de elektriciens met "wetenschappelijke" argumenten gedekt hebben, kan men weinig positiefs verwachten. Die verwachting is uitgekomen. Voor de "Wijzen" blijft kernenergie de goede keuze. Om dit standpunt te kunnen staven "vergeet" men vervelende dossiers, worden feiten verdraaid en minimaliseert men onopgeloste problemen (o.a. de finale berging van het radioactief afval).

Uitgaande van de gekende onweerlegbare feiten beseft men, twee jaar na de Tsjernobyl-katastrofe, dat de aard

van het energiedebat moet veranderen: de vraag is niet meer of het nucleair programma voortgezet dient te worden, doch wel tegen welk tempo men van het gebruik van kernenergie zal afstappen.

Studies hebben aangetoond dat het technisch en economisch haalbaar is om voor het jaar 2.000 uit de nucleaire elektriciteitsproductie te stappen, zelfs in België.

De teksten van de perskonferentie kunnen ingekeken worden in de BBL-bib; daar ligt trouwens ook het volledige "rapport der wijzen".

GV

LOIRE BEDREIGD

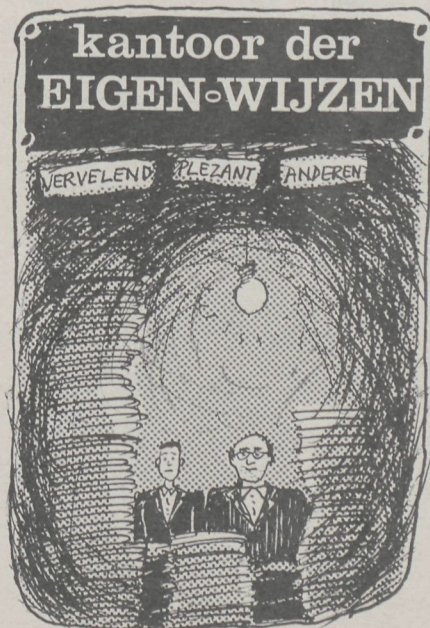
W.W.F. en Franse milieugroepen protesteren tegen plannen om de Loire af te dammen. De Loire wordt immers beschouwd als één van Europa's laatste wilde rivieren, die jaarlijks miljoenen bezoekers trekt met zijn prachtige kastelen en ongerepte oevers. Volgens deze plannen zouden dijken en dammen aangebracht worden vanaf de bron tot Saumur en Nantes.

LG

ESSAY-PRIJSVRAAG

De stichting MEANDER wil discussie en ideevorming over natuurbescherming stimuleren; de organisatie van een essay-prijsvraag is haar eerste activiteit. Iedereen die zich aangesproken voelt, kan zich (tot 1 december 1988) storten op de opdracht: "Schrijf een betoog over doelen en strategieën van natuurbescherming in de toekomst". Er zijn twee prijzen van 7.400 BF voorzien en een bijzondere prijs van 3.700 BF. Voor een folder met uitgebreide informatie kan je terecht op volgend adres: Stichting Meander Postbus 2328 3500 GN Utrecht

GV

R.W.Z.I. Wiekevorst

Op 29 april jl. brachten een aantal prominente genodigden, waaronder de heer J. Dupré, een werkbezoek aan het subhydrografisch bekken van de Grote Nete. Er werd verzamelen geblazen in de rioolwaterzuiveringsinstallatie te Wiekevorst. Van hieruit vertrokken drie bussen onder politiebegeleiding om tijdens een rondrit de sanering van dit bekken te velde kunnen vast te stellen. Het hoogtepunt van dit bezoek was de inwerkstelling van de persleiding van Agfa - Gevaert te Heultje-Westerlo door de heer Gemeenschapsminister Jos Dupré, waardoor de totale afvalstroom van dit bedrijf afgeleid wordt naar de R.W.Z.I. Wiekevorst, en niet meer in het oppervlaktewater.

GV

BENEGORA

De laatste waarnemingen binnen het Buxus-II project zijn nu gedaan.

Alle gegevens worden geanalyseerd en dan samengevat in een Buxus-II eindrapport dat in het najaar gepubliceerd zal worden.

Toch kan men nu reeds vaststellen, dat de stankhinder niet of nauwelijks is afgenomen, dit dankzij een nieuwkomer nl. Belgian Refining Corporation (BRC).

Bovendien blijven Degussa, Monsanto en Bayer volharden in hun stankoverlast.

PVH

INTERNATIONALE VIDA SANA-PRIJS

Op 3 mei 1988 heeft François Roelants Du Vivier, Europees afgevaardigde en voorzitter van de E.E.E. (Entente Européenne pour l'Environnement) de Barcelona de prijs "Vida Sana" ontvangen.

Deze internationale prijs wordt ieder jaar toegekend aan iemand die de biologische landbouw gepromoveerd heeft.

De vereniging Vida Sana geeft dit jaar de prijs aan F. Roelants Du Vivier voor zijn werk "Europese Landbouw en Milieu" en voor het geheel van zijn parlementair werk.

F. Roelants Du Vivier schenkt de prijs (200.000 pesetas) aan de vereniging die de biologische landbouw in Spanje promoten.

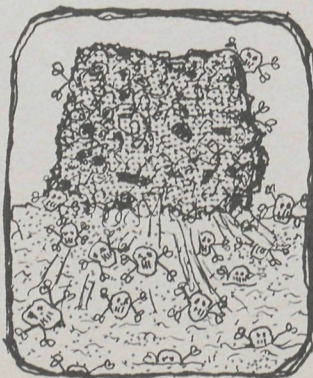
AK

TOXISCH AFVAL VAN DE E.G. TE GUINEE-BISSAU

Op een perkonferentie te Brussel op 29 april, werden documenten getoond die bevestigen dat kontrakten opgesteld zijn tussen zekere Europese ondernemingen en de autoriteiten van Guinee-Bissau voor het invoeren in dit laatste land van 3 miljoen ton afval per jaar, gedurende tenminste vijf jaar.

De autoriteiten van Guinee-Bissau zouden 40 dollar per ton ontvangen in ruil voor het opslaan ervan.

Uit een andere bron vernemen we dat het grondgebied van Guinee-Bissau een werkelijke spons is (met een lang regensei-

zoen) en dus speciaal ongeschikt is voor het opslaan van giftig afval.

Voor de E.E.E. is dit de druppel die de emmer doet overlopen. Er bestaat sinds enkele jaren nl. een neiging om aan de afvalreglementering te ontsnappen door het exporteren naar de Derde Wereld.

Ander belangrijk fenomeen: er bestaan op het ogenblik plannen om verbrandingsovens van toxisch afval te installeren in Marokko, Jordanië en Guyana.

De E.E.E. doet een beroep op Greenpeace om zich te verzetten tegen het veranderen van de Derde Wereld in vuilbak van de rijke landen.

AK

VIDEO

Langzaam Verkeer v.z.w. geeft sinds kort een videofilm uit onder de titel "Straten in Beweging. Een kijk op verkeersleefbaarheid in Vlaanderen". De film handelt over de verkeersveiligheid en verblijfskwaliteit in stad en dorp, de noodzaak tot snelheidsverlaging in woongebieden en de kwalitatieve herinrichting van straten. De videoband (VHS, 25 min.) bevat beelden uit Brecht, Brugge, Maaseik, Mortsel, Tielt, Korbeek-Lo, Wuustwezel en Sint-Genesius-Rode.

De film is bestemd voor beleidsmensen, bewoners, verenigingen en scholen en kan gratis ontleend worden via Langzaam Verkeer, exclusief verzendingskosten.

Aanvullende begeleiding bij de vertoning kan worden voorzien (3 weken vooraf aanvragen).

Info: Langzaam Verkeer v.z.w. Vaartstraat 124, 3000 Leuven tel.: 016/23.94.65.

LV

UITBREIDING VERBRANDINGS- OVEN

Op 8 april 11. werd door de Begeleidingsgroep voor Afvalverwijdering van de Provincie Antwerpen gunstig geadviseerd aan de Bestendige Deputatie voor de uitbating van een bijkomende verbrandingsoven bij Van Coolen; dit ondanks het ongunstig advies van de gemeente Stabroek. Benegora-Leefmilieu, Red de Voorkempen en Apol stellen zich de vraag of deze derde afvalverbrandingsinstallatie in de direkte omgeving van Stabroek niet de druppel is die de emmer doet overlopen. In opdracht van Benegora werd in 1987 door de KU Leuven een onderzoek naar de aanwezigheid van zware metalen verricht in de buurt van de verbrandingsoven Van Coolen. Hierbij werd een verhoogde concentratie aan cadmium vastgesteld. De drie milieuverenigingen wijzen er nog eens op dat het afvalprobleem meer aan de bron moet aangepakt worden.

GV

BAGGERSTORTEN

Na bespreking van de analyses naar zware metalen werd (in de winter van '87) door de stad Antwerpen besloten elke landbouwactiviteit op de opgespoten gronden Bos-polder, Ettenhoven, en ter hoogte van de Zandvlietsluis en naast de Hoge Maey te verbieden. Nu blijkt dat al deze polders terug in gebruik zijn genomen. Tegen overtreders wordt klacht neergelegd en een kortgeding ingespannen. Benegora, Red de Voorkempen en Apol vinden dat de ingezaaide polders terug moeten omgeploegd worden zodat er een waterdichte garantie is dat er niet geogost kan

worden. Een korrekte houding t.o.v. de boeren is hier wel nodig, men kan ze moeilijk gewassen laten oogsten om ze daarna te vernietigen, zonder dat er sprake is van schadevergoeding.

GV

ONTMOETINGS-DAG LANDBOUW EN MILIEU

Bij brede lagen van de bevolking komen knelpunten tussen de landbouwpraktijk en milieuzorg bovendien: van vervuiling van drinkwater en zure neerslag over ruilverkaveling en natuurbestand tot residu's in het voedsel. Daartegenover staat de onzekere inkomenssituatie waarin heel wat landbouwers gevangen zitten.

Het starten van een open dialoog en opbouwende samenwerking tussen landbouw en milieu in Vlaanderen dringt zich meer dan ooit op. Daartoe werd midden vorig jaar de stuurgroep Landbouw en Milieu opgericht, bestaande uit vertegenwoordigers van de landbouworganisaties, de milieubeweging en deskundigen.

Er wordt een nationale ontmoetingsdag georganiseerd op zaterdag 24 september 1988 te Sijsele, kasteel Rijkvelde. Bedoeling is bouwstenen aan te brengen voor een beleid dat het verzekeren van een volwaardig inkomen voor de landbouwer integreert met het natuurbestand en de zorg voor een gezond milieu. Deze dag betekent meteen de start van meer specifiek gerichte, regionale dialogen in het najaar.

Suggesties en voorstellen terzake, evenals meer informatie bij: Plattelandsontwikkeling vzw, Projekt Landbouw en Milieu, Koningin Elisabethlaan 51, 9000 Gent, tel: 091/21.11.48.

GV

GELUIDSHINDER

De laatste jaren neemt de geluidshinder in de omgeving van Melsbroek alsmaar toe, zodanig dat hij zelfs letsels zou kunnen veroorzaken (in het binnenoor).

Van de groene gordel rond de luchthaven waarvan reeds jaren sprake is, is nog steeds niets terechtgekomen.

Bijkomende bron van geluidshinder is de Haachtse steenweg, door verbreding van de baan. De Werkgroep Leefmilieu Melsbroek vraagt nu aan de Regie der Luchtwegen, de gemeentelijke overheid en het Ministerie van Openbare Werken om eindelijk eens werk te maken van dat groenscherm rond de luchthaven. Zij ijvert ook voor het herstel van de groenbeplantingen en dringen aan op een geluidswerende deklaag op het wegdek.

BL

BENELUX-PRIJS

Aandacht voor natuur en milieu dient tot uiting te komen in tal van maatschappelijke velden. Ook in het onderwijs moet daarom aandacht besteed worden aan natuur- en milieu-educatie. Milieu-educatie is gericht op betrokkenheid, inzicht, medeverantwoordelijkheid voor natuur en milieu. Het is niet alleen een zaak van de overheid maar wel van iedereen.

In het kader van dit alles hebben de drie Beneluxlanden besloten een jaarlijkse "Benelux-prijs natuur- en milieu-educatie" uit te schrijven. Iedereen krijgt de kans om zijn scriptie of werkstuk aangetekend te versturen tot 15 september 1988.

Voor verdere inlichtingen: Natuur- en Milieu-educatie 1988, Regentschapsstraat 39, 1000 Brussel.

BL

PUBLIKATIES

Spookrijden: zure regen en de gevolgen; Frits Maas, Bart van Tooren en Peter Stouten; Natuurmonumenten, Noordereinde 60, NL-1243 JJ 's-Gravenhage, tel. 00/31/35/62004; 1988; 24 blz. & 28 blz., geniet; 5 gulden en 10 gulden (achtergrondinformatie).

Een van de meest schrijnende noodkreten van Natuurmonumenten over de teloorgang van de door Natuurmonumenten beheerde terreinen, i.v.m. de verzuring van de lucht, neerslag en bodem. De vraag wordt gesteld: moeten wij het opgeven?

Bos en heide in Limburg; Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, AROL, Belliardstraat 14/18, 1040 Brussel, tel. 02/513.99.20; 1985; 107 blz. + kaarten, genaaid; 200 fr., rek. nr. 000-2001732-40.

De uitgever stelde een bosbouwer in staat zijn persoonlijke visie op de bosbouw in Limburg te publiceren. Deze is toch wat eenzijdig op houtproductie gericht.

Bijdrage tot de kennis van de natuurwetenschappelijke waarde van het Rot te Antwerpen-Linkeroever (1987); Luc Audenaerde, J. Persijnstraat 1, 2050 Antwerpen, tel. 03/219.08.39; 1988; 55 blz., ill., geniet; 100 fr., rek. nr. 789-5249325-91. Het gaat hier om een werk over de stand van zaken m.b.t. het wetenschappelijk onderzoek (vaatplanten, cryptogamen, vogels, en andere dieren, het water, enz.) van een gebied dat nog niet lang geleden bij K.B. werd beschermd. Een prachtig voorbeeld van samenwerking met geïntegreerd natuurbehoud als doel.

Nederland in aktie: adressengids van aktiegroepen, werkgroepen, verenigingen en overige organisaties, deel 5: energie, milieu, wonen, werken, verkeer; Den Haag, NBLC; verkrijgbaar bij: Vlaamse Bibliotheekcentrale, Goudbloemstraat 10-12, Antwerpen 2008, tel. 03/232.42.60; 1988; 259 blz., genaaid; 618 fr.

Hoe meer je met milieu- en andere maatschappij-problemen bezig bent, hoe meer je vaststelt dat in de ons omringende landen die zaken parallellen hebben lopen. Voor Nederland is hier de adressenlijst en een korte maar duidelijke samenvatting van doel en activiteiten te vinden. Leuk dat voor onze eigen Bond Beter Leefmilieu een plaats werd ingeruimd.

Uw huis verstandig bewoond; C.R.M. van Lierop; Friese Pers Boekerij, Postbus 619, NL-9200 Drachten, tel. 00/31/5120/84477; 1987; 118 blz., gelijkmd; 8,5 gulden, boekhandel.

Een nieuwe uitgave in de TNO-Info-reeks. Het wil wel eens misgaan in het mikroklimaat binnenshuis. Vocht, ventilatie, gehörige muren, planten en dieren in huis e.a. thema's die tot zorgen kunnen aanleiding geven, worden uitvoerig behandeld.

 Het mes snijdt aan twee kanten: mogelijkheden voor preventie van bedrijfsafval bij Schick Nederland B.V.; Universiteit van Amsterdam, Interfakultaire Vakgroep Milieukunde, Plantage Muidergracht 14, NL-1018 TV Amsterdam, tel. 00/31/20/525.62.06; 1988; 72 blz., gelijkmd; 17,5 gulden.

Een universitaire studie over één konkreet geval, waarbij een bedrijf zich openstelt en waaruit het na het beëindigen van de studie zich ook gaat inspannen er wat aan te doen.

Industriële archeologie in Vlaanderen; Roland Baetens; Standaard, Belgiëlei 147 a, 2018 Antwerpen, tel. 03/239.59.00; 1988; 271, ill., gebonden; 1980 fr., boekhandel.

De industriële archeologie is in ons land in vergelijking met de ons omringende landen laat en traag op gang gekomen. Nu ligt een werk voor ons, dat de stand van zaken (wetgeving, rol van monumenten en landschappen, musea) toetst aan gevallen uit de praktijk, waarbij telkens uitvoerig op een aantal projekten wordt ingegaan.

② Maas + vervuilers; W. Verhoog; Stichting Reinwater, Vossiusstraat 20, NL-1071 AD Amsterdam, tel. 00/31/20/71.93.22; 1988; 102 blz., ill. gelijmd; 300 fr., giro 73344.

Onomstotelijk staat vast wie en in welke mate welke vervuiling van de Maas in België veroorzaakt. Al wie met ons drinkwater begaan is vindt hier keiharde informatie. Sedert het onderzoek (1986) is de toestand ver van verbeterd.

② Fosfaatophoping en -uitspoeling in de bodem van mestoverschotgebieden; A. Breeuwsma en O.F. Schoumans; Staatsuitgeverij, Postbus 20014, NL-2500 EA 's-Gravenhage, tel. 00/31/70/78.99.11; 1988. 66 blz., gelijmd; 12,5 gulden, giro 751 met vermelding van ISBN 90-12-05796-5.

Voor degenen die aan de BBL-studiedag "Fosfaten in de landbouw" deelnamen, diegenen, die zich zorgen maken over het grond- en oppervlaktewater in hun gemeente, is deze brochure een uitermate waardevolle aanvulling in hun dokumentatie.

Luchtvervuiling; Guy Maas; WWF-Vlaanderen, Waterlooosteenweg 608, 1060 Brussel, tel. 02/347.47.70; 24 blz., geniet; 50 fr.

WWF heeft deze brochure ontworpen ten behoeve van leraars. De materie is inderdaad meestal slechts voor gespecialiseerde kenners toegankelijk. Hier is een lovenswaardige en geslaagde poging gedaan om deze moeilijke stof, verstaanbaar te maken voor de schoolgaande jongeren.

② Huisvuil wat doen we ermee?; Jan van Delft, Vereniging Milieudefensie, Damrak 26, NL-1012 LG Amsterdam, tel. 00/31/20/22.13.66; 1988; 142 p.; gelijmd; 19,5 gulden;

Veel milieugroepen worden gekonfronteerd met afvalproblemen binnen hun werkingsgebied. Deze brochure verschaft degelijke dossierkennis op alle niveau's (beleid, inzameling, probleemstoffen, hergebruik, grootschalige afvalverwerking) waarbij het voorkomen van afvalproductie niet vergeten wordt.

Een gezond leefmilieu: ook uw zorg; Ministerie van Landbouw, Dienst Informatie, Bolwerklaan 21, 1210 Brussel, tel. 02/211.72.11; 1988; 48 blz., ill. geniet; gratis.

Een mooi uitgegeven brochure t.b.v. de landbouw. Zij staat vol van wat zou moeten, wat niet mag, hoe het beter kan, welk verschrikkelijk gelijk de strijd voor milieubehoud heeft, alleen gebeurt er niets...

Wonen en gezondheid; Koen De Schrijver en Gerrit Tilborghs; Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, Administratie Gezondheidszorg, Montoyerstraat 10, 1040 Brussel, tel. 02/512.91.58; 1988; 56 blz., gelijmd; 120 fr., rek. nr. 000-2001790-01.

Woonkultuur 1988 zonder problemen? Zijn alle bouwmaterialen ongevaarlijk? Wat te doen bij overlast van ongewenste kriebeldieren, vocht enz. Een absoluut waardevolle brochure voor velen, die zich met "wonen" (niet in stedelijk milieu alleen) bezig houden.

Naar een proefbedrijf melkveehouderij en milieu; E.E. Biewinga, B.H.W. Edel en F. Stouthart; Centrum Landbouw en Milieu, Oude Gracht 197, NL-3511 NG Utrecht, tel. 00/31/30/32.24.81; 1987; 108 blz., gelijmd; 20 gulden, giro 4204713.

Er worden konkrete voorstellen gedaan om de huidige gang van zaken niet zomaar wat te verbeteren, maar grondig en verantwoord te veranderen; het milieu ten bate.

Radioactieve besmetting en landbouw; Belgische Boerenbond, PR-Dienst, Postbus 101, 3000 Leuven, tel. 016/24.21.53; 1988; 62 blz., ill., geniet; 60 fr.

Bedenkelijke brochure met zeer bedenkelijke maatregelen die door onze landbouwers zouden moeten genomen worden in geval van een nucleaire ramp: onderploegen, wegspoelen, wachten op een regenbui,...!

De in deze rubriek opgenomen publikaties zijn, tenzij vermeld, niet verkrijgbaar bij de Bond Beter Leefmilieu. Ze kunnen wel geraadpleegd worden in onze milieubibliotheek (Luxemburgstraat 20, 1040 Brussel, tel. 02/514 06 38), geopend tijdens de kantooruren. Gelieve dus te bestellen via de betreffende uitgeverij of de boekhandel: adres, telefoonnummer, prijs en eventueel rekeningnummer worden telkens aangeduid. Steeds de titel van het gewenste boek vermelden, indien men via een rekeningnummer bestelt!

De goedkoopste manier om een boek in het buitenland te bestellen is per internationale postwissel. Formulieren hiervoor zijn in de postkantoren verkrijgbaar.

Enkel de boeken met het recyclage- embleempje werden gedrukt op kringlooppapier.

P U Z Z E L E N

BOEKENPAKKET TE WINNEN

Na het oplossen van het kruiswoordraadsel kan men met de aangeduide letters in het miniroostertje een begrip vormen uit de wereld van de luchtverontreinigingsproblematiek. Indien u ons dit begrip per brief(kaart) laat weten, maakt u kans op het winnen van een boekenpakket.

Sturen naar: Milieurama Puzzelen, Luxemburgstraat 20, 1040 Brussel. De oplossingen dienen ons voor 1 september te bereiken.

HORIZONTAAL

- A. Uurwerk - zoetigheden eten
- B. Engels bier - ongerept bos - tennisterm
- C. Vettige vloeistof - telwoord - Vlaams schilder
- D. Decibel - lidwoord - ezelsgeluid - luitenant
- E. Katjesdragende boom - hooligan - vaarwel
- F. Frans lidwoord - milieu-effektrapportering - insectenstadium - goud
- G. Oostvlaamse gemeente - uitgestorven reuzenstruisvogel - daar
- H. Muzieknoot - Bijbels schipper - gesteente - Fries riviervtje
- I. Elementair deeltje - ieder - Griekse grafzuil
- J. Insekt - mannetjesgeit - uitroep - iep
- K. Berucht insecticide - Joodse feestdag - sneeuwschaats
- L. Bevroren water - buislamp - voorzetsel - astatium
- M. Toverkunst - paling - Griekse wijsgeer
- N. Lof - Noordamerikaanse waterval - Duitse TV
- O. Op geen enkele plaats - strafmaatregel.

VERTIKAAL

- 1. Limburgse hoofdstad - onderbuik
- 2. Iep - ouderdom - 100 m²
- 3. Al - Chinees leider - bedreigd roofdier
- 4. Getij - motorschip - Siberische rivier - silicium
- 5. Gehoororgaan - mossoort - een zekere
- 6. Je - mannetjesbij - huisdier - binnen
- 7. Uit nalatenschap verkrijgen - honingdrank - luchtbal
- 8. Persoonlijk voornaamwoord - Portugese wijn - deel van een zaadje - zilver
- 9. Bulgaarse hoofdstad - zwemvogel - kaartenboek
- 10. Op dit moment - vierhandig zoogdier - Griekse godin - dwarsmast
- 11. Lofdicht - overeenkomstig de logika - Pesticides Action Network
- 12. Namelijk - 3,14 - thorium - aluminium
- 13. Deeg, brij - ontkenning - land
- 14. Italiaanse schrijver - onmiddellijk - trichlooretheen
- 15. Zenuwachtig - aflevering.

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
A															
B															
C															
D															
E															
F															
G															
H															
I															
J															
K															
L															
M															
N															
O															

J4	
C15	
A2	
F5	
K15	
I9	
I1	
O7	
E1	
C9	
H2	
H14	
O12	
K3	

Oplossing van het mei-nummer: 1. Kunststof; 2. Additief; 3. Dieselolie; 4. Meetnet; 5. Iepeboom; 6. Uitlaatgas; 7. Mutatie; 8. Parathion; 9. Inspekteur; 10. Gangreen; 11. Mondijzer; 12. Ekster; 13. Negenoo; 14. Tashaar; 15. Bakterievuur; 16. Inkrimpen; 17. Eigenaar; 18. Reuzenpanda; 19. Kaalkapping; 20. Rogge; 21. Arsenikum. De vijf begrippen: kadmium, pigment, bierkratten, batterijen, Heineken. Uit de juiste oplossingen werd Johan Carpentier uit Boezinge-leper als winnaar geloot. Hij zal eerstdaags een boekenpakket ontvangen.

Dirk Serneels

AARDGAS

Milieuvriendelijk

KALENDER

Van 23 tot en met 30 juli organiseert de BNVR een kamp in "de Doode Bemde" in de Dijlevallei; kostprijs 2200 fr. (1000 fr. voor leden van natuurverenigingen), logies en eten inbegrepen. Inlichtingen Natuurreservaten, Vautierstraat 29, 1040 Brussel, tel. 02/648.37.46.

Op zaterdag 6 augustus houdt de Medische Werkgroep tegen Atoomwapens een colloquium onder de titel "de noodzaak van een algemeen teststopverdrag, 25 jaar na het partieel teststopverdrag", met o.a. een toespraak over de invloed van kernexplosies op het milieu, plaats: Centrum voor Internationale Verenigingen, Washingtonstraat 40, 1050 Brussel, inlichtingen: MWTA, Martelaarsplein 21, 1000 Brussel, tel. 02/218.71.09.

Van 12 tot 20 augustus organiseert de Jeugdbond voor Natuurstudie en Milieubescherming een jongerenkamp rond het thema "landbouw en milieuproblemen" in Astene (Deinze). Prijs: 2030 fr., inlichtingen JNM, Kortrijksepoortstraat 140, 9000 Gent, tel. 091/23.47.81.

Gedurende 11 vrijdagen van 16 september tot 25 november 1988 brengt de Stichting Postakademisch Onderwijs Gezondheidstechniek en Milieutechnologie uit Delft de cyclus "Milieu: beleid, onderzoek, techniek" in de Technische Universiteit Delft, gebouw voor Civiele Techniek, Stevinweg 1 te Delft (Nederland), informatie tel. 015/78.46.18. Mw. Van der Struif.

Op 23-24-25 september loopt op de Heizel (Brussel) het 2de festival voor de kwaliteit van het leven en de menselijke waarden "The World We Choose" inlichtingen en evt. inschrijven bij vzw De Boog, Waterloose Steenweg 4, 1640 Sint Genesius Rode, 02/358.45.51.

Op 15 oktober organiseert het provinciaal Natuurcentrum te Rekem een studiedag "De heide, een oud landschap met toekomst?", inl. Natuurcentrum, Populierenlaan 30 te 3620 Rekem, tel. 011/71.44.44.

Van 21 december 1988 tot 3 januari 1989 begeleid Wolftrail een "vogelreis" naar Thailand in opdracht van het tijdschrift 'Het Vogeljaar', inl. Wolftrail vakreizen, Calandplein 4, 2521 AB Den Haag.

Plattelandsontwikkeling organiseert in samenwerking met de Bond Beter Leefmilieu en het Centrum Rijkevelde een nationale ontmoetingsdag Landbouw en Milieu op zaterdag 24 september 1988. 's Voormiddags komen de landbouw-organisaties en de milieubeweging aan het woord. Namiddag wordt in gemengde werkgroepen verder gewerkt en naar concrete mogelijkheden gezocht.

Op 16 september en 18 november a.s. organiseert de Vereniging voor Groenvoorziening in de gebouwen van de Rijksuniversiteit Gent het 5e Groenkongres. Bedoeling van dit kongres is een strategie te ontwikkelen om het behoud van de open ruimte in Vlaanderen veilig te stellen. Een integratie van de verschillende betrokken sectoren is een bijkomend objectief. Inlichtingen: RUG, seminarie voor regionale geografie: Tel. 091/22.57.15.

ILLUSTRATIES & FOTO's:

Voorpagina: Dominique Van Ackeren; blz. 5, 10, 12, 16, 17, 18, 19, 25, 27, 32, 36, 37, 38.

Foto: blz. 4, Kritisch bosbeheer.

MILIEURAMA IS HET MAANDBLAD VAN DE BOND BETER LEEFMILIEU

►REDAKTIE EN ADMINISTRATION:

Luxemburgstraat 20
1040 Brussel
tel. 02/514 05 00.

►JAARABONNEMENT:

400 fr. te storten op rek.nr.
001-1475409-18 van de Bond
Beter Leefmilieu v.z.w.
Steunabonnement: 1000 fr.
Buitenland: 550 fr.
Los nummer: 50 fr.

►HOOFDREDAKTEUR:

Dirk Van Melkebeke

►REDAKTIESEKRETARIS & EINDREDAKTEUR:

Geert Van den Broeck

►MEDEWERKERS:

Frans Geys
Luc Goeteyn
Lieve Grauls
Ann Kenis
Bea Lootens
Dirk Rumes
Dirk Serneels
Jules Slembrouck
Dominique Van Ackeren
Jenny Van Baelen
Geert Van den Broeck
Peter Vanhoutte
Luc Vrijdaghs

►LAY-OUT:

Dominique Van Ackeren

►TIKWERK:

Bea Lootens

►VERANTWOORDELIJKE UITGEVER:

Dirk Van Melkebeke

►COPYRIGHT:

Overname van artikels wordt
aanbevolen, mits schriftelijke
toelating en bronvermelding.

UITERAARD IS OOK DEZE
MILIEURAMA OP KRING-
LOOPPAPIER GEDRUKT